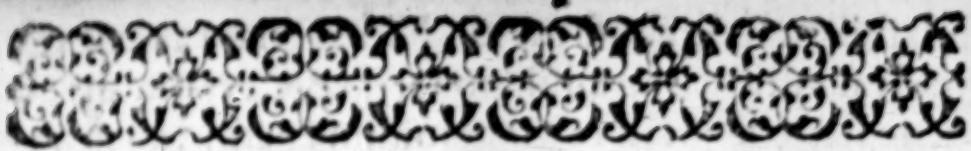

DE
IVRE REGNI

Apud Scotos, Dialo-
gus, Authore Geor-
gio Buchanano
Scoto.

Anno Do. 1579.

GEORGIVS BV^z

CHANANVS IACOBO SEXTO
SCOTORVM REGI. S. P. D.

CRIP SER A M ante annos complutes, cum apud nos res turbulentissimæ essent, dialogum de Regum Scotorum iuie: in quo ab incunabulis ipsis (ut ita dicam) quod ius, quae potestas sit regibus & ciuibus inter se explicare sum conatus. Is liber cum pro tempore profuisse non nihil sit visus, ut occluderet ora quibusdam, qui clamoribus importunis magis, qui tum erat rerum statum infedarentur, quam quid rectum esset ad rationis normam exigeret, rebus tamen paulo tranquillioribus ipse quoque arma deposita concordia publicæ libens consecravi. Nuper autem cum in eam disputationem inter Schendas repetitam incidissim, ac visus essem in ea multa videbere, quæ ætati tuæ (in ea præsertim rerum humanarum parte collocatae) essent necessaria, eam publicandam censui, ut & mei in te studij esset testis, & tui erga ciues officij te admoniceret. Multa autem mihi faciunt fidem hunc meum conatum non inanem fore. In primis ætas nondum prauis opinionibus corrupta, & supra ætatem indoles ad preclarissima quæq; capessenda sponte properans, & non modo præceptoribus, sed omnibus reele monentibus in obtemperando facilitas, & in rebus examinandis iudicium, & solertia: quo in gerere nullius apud te magnopere pollet auctoritas, nisi

A. 2.

probabili ratione confirmetur. Video etiam te naturæ quodam instinctu ab adulacione, quæ & tyrannidis est nutricula, & legitimi regni grauissima pestis, adeo abhorre, ut solœ cismos & barbarismos aulicos, non minus oderis, quam qui sibi omnis elegitiae censores videntur, eos ament, & affectent, & velut sermonis condimenta passim Maiestates, Dominationes, illustrates, & si quæ alia magis sunt putida aspergint. ab hoc te errore quanquam & naturæ bonitas, & institutio rectorum in præsentia vendicent, tamen non nihil subuerteri cogor, ne blanda vitiorum altrix, praua consuetudo animum adhuc tenellum in peiorem partem detorqueat: præsertim cum non ignorem quæ reliqui nostri sensus facile sese præbeant seducendos. Hunc igitur ad te non modo monitorem sed etiam flagitatem importunum, ac interim impudentem misi, qui in hoc flexu ætatis trans adulacionis scopulos te comitetur: nec moneat modo, sed in via semel initia contineat, & si quid deflexeris, reprehendat, & retrahat. cui si parueris, tibi, tuisque in præsentia tranquillitatem, & in futurum sempiternam compatabis gloriam. Vale Sterlini
Anno Salutis humanæ.

1579. die decimo Ianuarij.

DE

DE IVRE REGNI
apud Scotos, dialogus, Autore
Georgio Buchanano Scoto.

PERSONÆ,
G. BUCHANANVS. THOMAS MÆTELLANVS.

VM nuper è Gallijs Thomas Mætelanus redijsset, eumque diligentet de statu rerum gallicarum percōtatus essem, cōpi pro meo in illum amore hortari, vt in curriculo ad gloriam instituto perseueraret: spemq; optimam de progressu studiorū suorum conciperet. Nam si ego mediocri ingenio, re familiari prop̄ nulla, seculo inertito, ita tamen cū temporū iniquitate cōfluxerim, ut aliquid præstitiste videar: certe quibus feliciore seculo natis ætas, opes, ingenium abunde suppetunt, hi neque labore ab honesto instituto deterreti deberent, neque tot adminiculis adiuti desperare possunt. Pergerent igitur pro vitili rem literariam illustrare, ac se suosque cines memoriæ posteritatis cōmendare. Quod si paululum conniterentur, fore, vt eam opinionem ex animis hominum tollerent, in frigidis orbis regionibus à literis, humanitate, omnique ingenij cultu homines tantum abesse, quantum à sole abescent. Nam vt Afris & Ägyptijs, alijsque plerisque nationibus celeriores

A. 3.

animi

DE IVRE REGNI

animi motus, acrimoniamq; maiorem ingenij natura
indulserit: nullam tamen gentem ita prorsus damage-
vit ut ad virtutem & gloriam aditum ei præcluserit.
Hic cum ille de se (qui est eius pudor) modice, de mo-
verò magis amanter, quam vere locutus esset: eo tan-
dem sermonis cursus nos pertraxit, ut ubi ille me de
perturbato patris statu rogasset, & ego ei quatum cō-
modum mihi pro tempore videbatur respondissem:
experim inuicem cum rogare, quænam vel Gallorū,
vel aliarum quas in Gallijs cōuenissem gētium de re-
bus nostris esset opinio. Non enim dubitabam, quin
ipsa rerum nouitas (ut solet) omnibus esset occasiōne
& materiam sermonū datura. Quorsum (inquit ille)
id ex me petis? Nam cum & rei gestæ ordinē teneas,
nec ignores quid maxima pars hominū loquatur, om-
nes propemodum sentiant, facile coniçere potes ex
animi tui conscientia quæ sit, vel saltem debeat esse
omnium opinio.

B. At enim quanto longius exteræ nationes absunt, &
oquæ minores causas iræ, odij, amoris, aliarumq; per-
turbationum habent, quæ animum a vero deflectere
possunt, tanto plerunque & syncerius iudicant, & li-
berius quid sentiant eloquuntur: eadem illa loquendi
& conferendi cogitationes libertas multa eruit ob-
scura, impedita explicat, dubia confirmat, & impro-
bis os occludere, & infirmiores docere potest.

M. Visne tecum ingenue loquar?

B. Quidni?

M. Quanquam vehementer efferebat cupiditate vi-
dendi ex longinquo interuallo patriam, parentes,
propinquos, & amicos, nihil tamen a que hoc deside-
gium inflammabat, atque voces imperitæ multitudi-
nis,

APVD SCOTOS.

nis. Etsi enim vel consuetudine mē confirmatum, vel
præceptis doctissimorum hominum existimaram: ta-
men cum in rem præsentem ventum est, nescio quo-
modo animi mei molliiem cœlare non potui. Nam
cum fædum illud facinus non adeo pridem hic edi-
tum omnes uno ore detestarentur, auctorque incer-
tus esset, vulgus, quod impetu magis fertur quam cō-
silio regitur, paucorum culpam in omnes conferebat:
& priuati maleficij commune odium adeo in totam
gentem redundabat, ut qui etiam a suspicione erant
remotissimi, sceleris alieni infamia conflagrarent. Igi-
tur dum hæc velut calumniæ procella conquiesceret,
libenter in hunc portum confugi: in quo tamen ve-
reor ne in scopulum impegerim.

B. Quamobrem vero?

M. Quia recentis criminis atrocitas animos omnium
iamdudum accensos adeo inflammatura mihi vide-
tur, ut nullus iam defensioni locus supersit. Qui cō-
nim non imperitorū modo, sed eorum, qui sibi plus
sapere videntur impetum sustinere potero? qui non
innoxij adolescentis in cæde crudelitate inaudita nos
contentos fuisse clamitabunt, nisi in fæminas (cui sex-
ui etiam captis vrbibus hostes parcunt) nouum im-
manitatis ederemus exemplum. A quo vero facino-
re dignitas vlla, aut maiestas eos deterrebit, qui in re-
ges ita sœuiant? Aut quem misericordiæ locum relin-
quent, quos neque sexus imbecillitas, nec ætatis inno-
centia represserit? Ius, mos, leges, respectus imperij,
reuerentia legitimi magistratus quem post hæc vel
retinebunt pudore, vel coercebunt metu, vbi sumi
imperij vis infimorum patet ludibrio? Vbi sublato z-
qui, iniqui, turpis, honesti discrimine, publico propo-

A. 4.

consensu

DE IVRE REGNI

consensu in immanem degeneratur barbariem? Hæc
& his atrociora scio me cum in Gallias rediço audi-
turum: occlusis interim omnium auribus, nec defen-
sionem, nec satisfactionem admissuris.

B. At ego te facile hoc timorè nostramque gentem fal-
so criminis liberabo. Nam si prioris atrocitatem sce-
letis tantopere execrantur, qui conuenit seueritatem
in eo vindicando reprehendere? Aut si Reginam in
ordinem redigi moleste ferunt, prius est necesse ut
probent. Igitur tu elige utrum è duobus atrox videri
velis. Nam utrumque nec illi, nec tu (modo vobis cō-
stare velitis) aut laudare, aut vituperare potestis.

M. Ego vero cādem regis utique abominor, & dete-
stor: gaudeoque eius inuidiam a publica conscientia
remotam, & in paucorum improbitatē esse collatam.
Hoc vero posterius facinus neque omnino vitupera-
re, nec laudare possum. Nam quod scelus ab omni
hominum memoria maxime nefarium consilio & in-
dustria eruerint, sceleratos bello, & armis persequā-
tur facinus præclarum, & memorabile mihi videtur.
Quod autem summum magistratum in ordinem re-
degerint, nomen regium, quod magnum atque sanc-
tum semper apud omnes gentes fuit, contempserint:
nescio quomodo accepturē sint omnes Europæ nati-
ones: illæque in primis quæ sub imperio regio viuunt.
Me certe quanquam non ignorem quid ex aduerso
prætendatur, vel facinoris magnitudo, vel nouitas
vehementer motet, eoque etiam magis, quod ex au-
toribus eius nonnulli mecum arcta consuetudine sunt
coniuncti.

B. Iam propemodum video videre quid non tam te
fortasse commoucat, quam istos alienæ virtutis iniquos
iudices,

Judices, quibus satisfaciendum existimas, eorum ego omnia potissimum genera statuo, qui manus istam injectionem sint vehementer exagitaturi. Vnum genus est perniciosissimum. In eo sint tyrannicarum libidinum administrati, qui nihil non iustum & honestum sibi credunt, in quo regibus gratificari queant: quiq; non ex sua quanque rem vi, sed dominorum libidine metiuntur. Hi sese alienæ cupiditati adeo addictrūt, ut nullam sibi neque dicendi, neque faciendi libertatem reliquerint. Ex hac secta prodierunt, qui adolescentem innoxium nullis inimiciarum causis, sed luxuri, honoris, aulicæque potentiaz spe libidini alienæ crudelissime mactauerunt. Isti autem cum Reginæ vicem se dolere simulant, non illius ingemiscunt missijs, sed suæ securitati prospectum volunt, præmitumque sceleratissimi facinoris quantum spe deuorarunt, ægre sibi de fauibus creptum ferunt.

Hoc igitur genus hominum non tam oratione, quam legum seueritate, & vi armorum reor castigandum. Alij toti rerum suarum sunt. Hi homines alioqui minime mali, non publica (quod videri volunt) iniuria, sed damnis anguntur domesticis, ideoq; mihi imagis egere videntur consolatione, quam vel rationum, vel legū remedij. Reliqua est imperita multitudo, quæ omnia noua miratur: plurima reprehendit: neque quicquam rectum putat, nisi quod ipsa aut facit, aut fieri videt. Quantum enim a consuetudine maiorum receditur, tantum a iusto & æquo recedi putat. His quia non malitia & inuidia, neque respectu ullo rerū suarum ducuntur, fere doceri & de errore se deduci patiuntur: ac plerunque vi rationum conuicti sese dedunt. Quod in causa religionis sæpenumero his tem-

poribus experimur, & superioribus sumus experti, nec fere quisquam adeo fecus est, qui non mitescere possit,

Si modo culturæ patientem commodet autem.

M. Istud certe verissimum esse non semel sumus experti.

B. Ut igitur cum hac multitudine agas, si clamorissimum & importunissimum quenque roges quid de supplicio Caligulæ, Neronis, aut Domitiani sentiat, neminem eorum tam addictum regio nomini fore puto, ut non iure poenas eos luisse fateatur.

M. Fortasse verum dicas. Sed iudicem confessim clamabunt eos non de tyrannorum supplicijs queri, sed iustorum regum indignas calamitates iniquo animo ferre.

B. Videsne igitur quam facile multitudo placari possit?

M. Nondum, nisi tu quid aliud dicas.

B. At paucis faxo intelligas. Vulgus (yt ait) tyrannorum cædem probat: erga regum aduersam fortunam commouetur. Nonne igitur si intelligat plane, quod sit inter tyrannum & regem discrimen posse fieri existimas, ut in placuisse sententiam suam mutet?

M. Istud si omnes faterentur, tyrannos iure occidi, magnus ad reliqua aditus nobis esset patefactus. Sed video quosdam nec spernendæ quidem autoritatis viros, qui cum legitimos reges legum poenis subiiciant, tamen sacrosanctos esse velint tyrannos: præpostero certo nisi fallor iudicio: sed tamen pro eorum imperio quilibet immoderato & intolerabili, tanquam pro aris & focis depugnare sunt parati.

B. Ego quoque in complures, nec semel quidem incidi, qui

di, qui istud ipsum pertinaciter defendant: sed recte
an fecus commodius alio loco expendemus. Interea
Si vis, hoc nobis sit positum ea lege, ut nisi posterius
satis confirmatum tibi videatur, tuo arbitrio id ipsum
retractare liceat.

M. Ista quidem lege non repugno.

B. Pugnantia igitur haec duo statuemus regem & ty-
rannum esse.

M. Statuamus.

B. Qui originem ergo, causasque regum creandorum,
quæque sunt regum in populos, populorum in reges
officia, explicauerit, nonne ex aduasio quæ ad natu-
ram tyanni pertinent propemodum explicuisse tibi
videbitur?

M. Ita arbitror.

B. Et imagine utriusque proposita nonne vulgus etiam
intellectorum putas quodnam sit suum erga utrumq;
officium?

M. Vetus simile est.

B. Contra vero in rebus dissimilimis quæ sub eodem
genere continetur, similitudines quædam inesse pos-
sunt, quæ imprudentes facile queant in errorem in-
ducere?

M. Possunt procul dubio: in eoque potissimum gene-
re, ubi qui deterior est, præstantioris personam facile
assumit, nihilque magis studet, quam ut imperitisim-
ponat.

B. Habetne aliquam in animo descriptam regis & ty-
anni imaginem? Nam si habes, magno labore me
deuabis.

M. Ego profecto utriusque quam habeam in animo

B. 2.

imagi-

imaginem facile possem explicare: sed vereor ea ne sit impolita, & informis. Itaque ne dum tu me refutes longior instituatur oratio, malo audire quid tu sentias, qui & aetate, & rerum usu prior es: nec aliorum modo sententias teneas, sed ipse etiam multorum & mores, & urbes videris.

B. Ego vero id faciam, ac libens, neque tam meam, quam veterum sententiam explicabo: quo maior sit autoritas orationi: ut quae non temporis causa confita sit, sed ex eorum opinionibus excepta, qui cum extra presentem controversiam fuerint, non minus diserte quam breuiter suum iudicium protulerunt sine odio, sine fauore, aut inuidia, quorum causae procul ab illis aberant, eorumque potissimum sententijs utar, non qui in umbris & ocio cōsenuerunt: sed qui domi forisque in ciuitatibus bene constitutis virtute, & consilio floruerunt. Sed priusquam eos proferam testes, pauca ex te exquirere volo, ut cum in rebus quibusdam, nec ijs exiguis consenserimus non sit mihi necesse de cursu instituto digredi, & in perspicuis, & prope notis vel explicādis, vel cōfirmādis immorari.

M. Ita faciendum censeo: ac si quid vis, roga.

B. Putas ne tempus quoddam fuisse, cum homines in tugurijs atque etiam antris habitarent: ac sine legibus, sine certis sedibus palantes vagarentur? congregarenturque prout vel animi libido ferebat, vel cōmoditas aliqua, utilitasque communis eos conciliabat?

M. Ego vero istud credo: cum sit & ordini naturae cōsentaneum, & omnibus prope omnium gentium historijs testificatum, eius vita rufus, & inculta Troianis etiam temporibus in Sicilia describit imaginem Homerus.

Nec

APVD SCOTOS.

Nec fora concilijs feruent, nec iudice: tantum
Antra colunt vmbrosæ: altis in montibus ædes
Quisque suas regit, vxorem, natosque: nec vlli
In commune vacat socias extendere curas.

Eisdem etiam temporibus Italia nihilo cultior fuisse
dicitur, ut ex fertilissimis prope totius orbis regionib⁹
facile sit conieeturam facere quanta cum solitudo &
vastitas in citerioribus fuerit.

B. Vtrum vero existimas naturæ magis consentaneū,
vitam ne illam vagam, & solitariam, an concilia cœ-
tusque hominum concordes?

M. Cœtus hominum procul dubio, quos
Ipsa vtilitas iusti prope mater, & æqui
Primum congregauit, ac iussit,
Communi dare signa tuba, defendier ijsdem
Mænibus, atque vna portarum clave teneri.

B. Quid, tu Vtilitatem primam, ac summam concilia-
tricem hominum fuisse arbitraris?

M. Quidni? qui hominum causa homines fuisse gene-
ratos audierim ex hominibus doctissimis.

B. Magnam profecto videtur quibusdam Vtilitas ha-
bere vim ad societatem publicam humani generis &
constituendam, & continédam. Sed est nisi fallor cō-
gregandorum hominum causa longe antiquior: &
cōmunitatis eorum inter ipsos multo prius & sanc-
tius vinculum. Alioqui si cōmodi sui priuatim quis-
que velit habere rationē, vide ne illa ipsa Vtilitas sol-
ueret potius quam coniungeret humanam societatē.

M. Fortasse istud verum sit. Sed quæ sit altera illa cō-
munionis hominum origo audire cupio.

B. Ea est quædam naturæ vis, non hominibus modo,
sed mansuetioribus etiam aliorum animantium in-

modita, ut si etiam absint utilitatis illa blandimenta, tam
hincum sui generis animantibus libenter congregantur. At de ceteris in praesentia nihil attinet dis-
putare: homini certe a natura hanc vim tam vide-
mus alte impressam, ut si quis omnibus eis rebus a-
bundet, quæ vel ad incolumentem suendam, vel ad
voluptatem & animalium oblationem comparatae
sunt, sine hominum commercio vitam ubi insuauem
sit existimatur. Quin & illi ipsi, qui cupiditate sci-
entiae, & studio veri inuestigandis se a turba remoue-
runt, & in secretos abdidereunt recessus, neque per-
petuam animi contentionem ferre diuinus potuerunt,
nec si quando eam remisissent in solitudine se con-
tinere poterant. Sed illa ipsa secreta sua studia libe-
ter proferebant: & velut in communem utilitatem
elaborarent, in medium conferebant, sui laboris fru-
ctum. Quod si quis est, qui omnino solitudine cap-
atur, cætulque hominum fugiat, ac deuiter, id magis
animi morbo, quam vi naturæ fieri existimo: qualem
Timonem Athenensem accepimus, & Corinthium
Belrophontem.

Qui miser errabat Elæis solus in oris,

Ipsæ suum cor edens, hominum vestigia vitans.

M. Non admodum hic abs te dissentio. Sed unum est
abs te hic positum Naturæ nomine, quod & ego s̄xpc
magis consuetudine loquendi usurpo, quam intelli-
go. Et ab alijs ita varie, & in tam multas res accom-
modatur, ut plerunque dubitem ad quam potissimum
cam referam.

B. Ego profecto nihil aliud in praesentia intelligi volo,
quam lucem animis nostris diuinitus infusam. Nam
cum Deus sanctius hoc animal, mentisque capacius
altus,

alix, & quod dominari in cætera posset, formavit, nō modo corpori eius oculos dedit, quibus ducibus aduersa quæ essent suæ conditioni fugeret, quæ comoda, sequeretur. Sed animo etiam velut lumen quoddā prætulit, quo turpia ab honestis secerret: hanc vim alij naturā, alij naturæ legem vocant. Ego profecto diuinā existimō, planeque illud habeo per suasum quod nunquam aliud natura, aliud sapientia dicat. Eius porro leges velut compendium, quod totam paucis complectetur Deus nobis tradidit, ut ipsum scilicet ex animo diligemus, ac proximos velut nos ipsos. Huius legis omnes facrorum voluminū libri, qui ad mores formandos pertinent, nihil aliud quam explicationem continent.

M. Igitur humanæ societatis non tu oratorem aliquem aut iureconsultum, qui hominēs dispersos colligeret, sed ipsum Deum authorem putas.

B. Ita profecto est: ac iuxta Ciceronis sententiam nihil quidem quod in terris fiat principi illi deo, qui hunc mundum regit acceptius puto, quam cætus hominū iure sociatos, quæ ciuitates appellantur. Hatum ciuitatum partes similiter inter se iunctas esse volunt, atque cuncta corporis nostri membra inter se cohærent, mutuisque constare officijs, & in commune elaborare, pericula communiter propellere, utilitates prospicere, eisque communicandis omnium inter se benevolentiam deuincire.

M. Igitur non utilitatem tu sed legem illam diuinam ab initio rerum nobis insitam conueniendi in vnum cætum multo augustiorem & diuiniorē causam statuīs.

B. Non quidem illam ut iusti & æqui matrem, ut qui-

dam voluerunt, sed potius ancillam, & ciuitatis bene
constitutæ e custodibus vnamob omni
ciborum circa

M. Hic quoque facile tibi assentior.

B. Iam velut in corporibus nostris, ut quæ inter se pug-
nantibus constant principijs morbi, hoc est perturba-
tiones, & intestini quidam existunt tumultus, simili-
ter in his maioribus corporibus, id est ciuitatibus fieri
necessæ est: ut quæ ex diuersis, & quodam modo
pugnantibus hominum generibus, ordinibus, con-
ditionibus, naturisque coeant: & eorum etiam homi-
num qui non idem eadem poscunt horâ durare pro-
bantes, breui certe ea dissolui, & interire necessæ est
nisi abhiceatur velut medicus perturbationum seda-
tor, qui temperamento æquabili, & salubri infirmio-
res partes fomentis confirmet, redundantes humores
compescat, & ita singulis membris consulat, ut ne quo
partes imbecilliores inopia alimenti tabescant, neq;
validiores plus æquo luxurient.

M. Ita plane est necessæ.

B. Qui in corpore ciuili hoc præstabit, quo nomine cū
appellabimus?

M. De nomine non sum admodum solitus. Quo-
cunque enim censeatur virum præstantissimum, ac
plane deo similimum eum iudico: qua in res apientia
maiorum multum prospexit mihi videtur, qui rem
per se pulcherrimam nomine etiam splendidissimo
decorarunt. Regem enim opinor intelligis, cuius vo-
cabuli ea vis est, ut tem quidem per se maximam, &
excellentissimam pene oculis cernendam subijciat.

B. Recte sentis, ea enim voce Deum compellamus.

Nullum enim aliud habemus augustius vocabulum
quo naturæ illius excellentis declaremus præstantia:

neque

neque conuenientius, quo paternam erga nos cutam & studium significemus. Quid alia colligam, quæ ad munus regis significandum transferimus? Qualia sūt pater Æneas, Agamemnon populorum pastor, item dux, princeps, gubernator. Quibus omnibus ea significatio subest, ut ostendant reges non sibi, sed populo creatos esse. Iam quod de nomine satis inter nos conuenit, si videtur de officio differamus ijsdem quibus ingressi sumus insistentes vestigijs.

M. Quibus tandem?

B. Meministi quid nuper dictum sit, ciuitatem corpori nostro persimilem videri, motus ciuiles morbis, medico regem? Si igitur officium medici quale sit intellexerimus, non longe opinor aberimus ab officio regis.

M. Fieri potest, Nam cætera, quæ tu enumerasti persimilia ac pene germana mihi sunt visa.

B. Noli expectare ut minima quæque hic excutiam. Neque enim temporis angustia id patitur, nec ipsa res exigit. Sed si in summa hæc inter se conueniant, cætera facile tibi subiicies.

M. Tu vero perge ut facis.

B. Scopus etiam idem videtur verique propositus.

M. Quinam?

B. Corporis (cui adhibentur curando) incolumitas.

M. Intelligo. Alter enim humanum, alter ciuile corpus incolume in suo statu tueri quatenus rei natura fecit, & morbo affectum ad iustam valetudinem reducere debet.

B. Reæte intelligis. Duplex enim est utriusq; officium. Alterum in tuenda valetudine bona, alterum in restituenda si morbo fuerit labefactata.

C

M. Assentior.

M. Assentior.

B. Vtrinque enim morbi sunt similes.

M. Ita videtur.

B. Nam & sua quædam nocet verique redundantia rerum noxiarum, & necessariarum inopia. Et vtrunque corpus prope pari ratione curatur: nempe vel extenuatum autricando, & leniter fouendo, vel plenum & redūans superuacuorum egestione leuando, & moderatis laboribus exercendo.

M. Ita est. Sed hoc interesse videtur, quod in altero humores, in altero mores ad iustam quandam temporem sunt reducendi.

B. Rem tenes. Ciuilis enim corporis velut & naturalis suum quoddam est temperamentum, quam rectissime opinor iusticiam appellabimus. Ea enim est quæ singularis prospicit partibus, & curat ut in officio constet. Ea interim sanguinis missione, interim noxiorum exilio velut egestione redundantia egerit: interim animos demissos, & meticulosos excitat: & dissidentes consolatur, & ad illam quam dixi temperiem totum corpus reducit: reductumque commodis laboribus exercet, & certo laboris & ocij praescripto temperamento restitutam valetudinem quoad eius fieri potest conseruat.

M. Cætera tibi facile assentior, nisi quod ciuilis corporis temperamentum in iusticia collocas: cum vel ipso nomine & professione temperantia has partes sibi vendicare iure suo videatur.

B. Nihil admodum referre puto utri hunc honorem deferas. Nam cum omnes virtutes, quarum vis in actione cernitur, in mediocritate quadam, & æquabilitate sint positæ, ita quodam modo inter se connexæ sunt,

sunt, & coharent, ut vnum omnibus officium esse videatur: id est cupiditatum moderatio. Ea quocunq; in genere versatur, nō admodum refert vtro nomine voces: quanquam illa modetatio, quæ in rebus communibus & hominum inter se commercijs posita est **commodissime** mihi nomine iusticæ intelligi posse videatur.

M. Hic tibi facillime assentior.

B. In Rege autem creando hoc opinor veteres fuisse sequitos, vt si quis inter ciues esset singulari præstantia, reliquosque omnes æquitate & prudentia antecelere videretur, vt in apum aluearibus fieri traditur, regnum ad eum vltro deferebant.

M. Credibile est ita factum.

B. Quid si nemo vnum qualcm diximus in ciuitate inueniretur?

M. Iure illo naturæ, cuius ante meminimus par imperium in pares usurpare non potest, nec debet: natura enim iustum opinor, vt inter eos, qui cætera sunt pares, imperandi & parandi etiam vices sint pares.

B. Quid si populus annuæ ambitionis tædio vnum aliquem non plane omnibus virtutibus regijs præditum, sed vel nobilitate, vel diuinijs, vel rebus bello gestis insignem, regem velit eligere? Nonne & hunc optimo iure existimabimus regem?

M. Optimo. Populo enim ius est, vt imperium cui velit deferat.

B. Quid si hominem acutum, non tamen eximia artis peritia præditum adhibeamus ad morborum curationem? Huncne statim medicum, vbi ab vniuersis fuerit electus, arbitrabimur?

M. Minime: doctrina enim, & multarum artium ex-

C. 2. perientia,

perientia, non suffragijs fit medicus.

B. Quid in cæteris artibus artifices?

M. Eandem rationem esse omnium reor.

B. Regnandine aliquam artem esse putas?

M. Quidni.

B. Potesne rationem reddere cur ita credas?

M. Videor mihi posse. Nempe quæ in alijs artibus reddi solet.

B. Quam dicis?

M. Omnimium enim artium ab experientia profecta sūt initia. Nam cum plzriique temere, ac nulla ratio n multa aggredentur, alij autem propter exercitati onem & consuetudinem eadem illa callidius faceré, animaduersis vtrinque euentis, & perpensis euentorū causis homines acuti præceptorum quendam ordinē digesserint, eamque descriptionem artem appellarūt.

B. Potest ergo simili animaduersione ars aliqua regia describi, ut medicinæ.

M. Opinor posse.

B. Quibus ex præceptis ea constabit?

M. Non habeo in promptu dicere.

B. Quid si ex aliarum artium collatione id inuestigemus?

M. Quo pacto?

B. Hoc pacto. Grammaticorum quædam sunt præcep ta, & medicinæ, & agriculturæ.

M. Intelligo.

B. Nonne præcepta illa grammaticorum, & medico rum artes ac leges etiam appellabimus? & ita in cæteris.

M. Ita prorsus videtur.

B. Quid ciuiles leges? regiaz ne artis præcepta quædā tibi

tibi videntur? M. Videntur.

B. Has igitur tenere decet cum qui rex censi velit.

M. Ita videtur.

B. Quid qui non tenet? etiam si populus cum regnare iussit regem cum appellandum censes?

M. Hic facis ut hæc tam. Nam si consentire cum superiori oratione velim populi suffragia non magis regem, quam alium quemvis artificem facere possunt.

B. Quid hic agendum censes? Nam nisi regem suffragijs electum habeamus, vereor ne legitimum illum habituri simus.

M. Ego quoque idem istud vereor.

B. Vnde igitur quod in artium compatatione postremo nobis positum est diligentius excutiamus?

M. Fiat, siquidem tibi ita videtur.

B. Praecepta artificum nonne in singulis artibus leges vocauimus.

M. Factum.

B. At vereor ne satis circumspete id a nobis sit factum.

M. Quamobrem?

B. Quia absurdum videretur, qui artem quamlibet tecum, cum tamen artificem non esse.

M. Absurdum.

B. Sed qui quod artis officium est præstet, cum artificem existimabimus, siue id sponte naturæ, siue perpetua, constantique ratione & facultate quadam faciat.

M. Ita reor.

B. Qui hanc igitur recte quiduis faciendi vel ratione vel prudentiam tencat, cum artificem appellabimus modo exercitatione facultatem comparauerit.

M. Rectius quam illum alterum, qui nuda præcepis

C. 3. absque

absque usu & exercitatione habeat.

B. Praecepta igitur illa non existimabimus artem esse?
M. Minime. Sed artis quandam similitudinem, aut
verius umbram.

B. Quæ est erga facultas illa ciuitatum gubernatrix,
quam ciuilem siue attem, siue scientiam vocabimus?

M. Prudentiam mihi velle dicere videris: ex quo velut
fonte leges omnes, si modo societati hominum con-
seruandæ sint utiles profici sci ac deriuari oportet.

B. Rem attigisti. Hæc igitur si summa, & perfecta in quo-
piam esset, tum natura, non suffragijs regem esse di-
cere mus: liberamque rerum omnium potestatem ei
tradere mus: Sin talem non reperiamus, qui proxime
ad illam excellentem naturæ præstantiam accesserit,
similitudinem quandam in eo veri regis amplexi etiā
regem appellabimus.

M. Appellemus si ita videtur.

B. Et quoniam aduersus animi affectiones quæ possunt
& plerunque solent auertere a vero ne satis firmus sit
timemus, legem ei velut collegam, aut potius mo-
deratricem libidinum adiiciemus.

M. Non censes igitur rerum omnium arbitrium pe-
nes regem esse debere.

B. Minime. Nam cum non solum regem, sed eti-
am hominem esse memini, multa per ignorantia-
m errantem, multa sponte peccantem, multa pro-
pe inuitum: quippe animal ad omnem fauoris & o-
dij auram facile mutabile. Quod vitium na-
turæ magistratus augere etiam solent: adeo ut hic po-
tissimum sententiam illam ex comedia veram esse
competiam. Omnes licentia deteriores fieri. Quam-
obrem legem ei adiungendam censuerunt homines
pruden-

prudentissimi, quæ vel ignorantis viam ostendat, vel aberrantem in viam reducat. Ex his opinor intelligis quodnam ego vici regis officium esse rear.

M. De causa etiandorum regum, de nomine, de quo officio plane mihi satisfecisti. Neque tamen si quid adiiscere velis repugnabo. Etsi vero animus ad ea, quæ restare videntur properat, vnum tamen quod in tota oratione tua non nihil offendebat, non puto silentio prætereundum. Quod yidelicet subiniquus regibus mihi videaris. Idque ipsum etiam antea de te frequenter etram suspicatus: cum te resp. antiquas. Venetorumque ciuitatem adeo profuse laudantem sepe audiuissim.

B. Non tu recte hic de me sentiebas. Neq; enim ego apud Romanos, Massilienses, Venetos, & si qui alij fuerunt apud quos potentiora fuerint legum quam hominum imperia tam suspicio diuersam ciuitatis administrandæ rationem, quam æquitatem: neque multum referre puto rex, dux, imperator an consul vocetur, qui præfit, modo illud teneatur, cum æquitatis tuendæ causa in magistratu esse collocatum. Imperium enim modo sit legitimum, non est quod de nomine eius contendamus. Nam & quem nos Venetorum ducem vocamus, is nihil aliud est, quam Rex legitimus: & Coss. primi nō modo regum insignia, sed imperium etiam retinuerunt. Id modo intererat, quod non unus, sed duo præerant: (quod etiam in perpetuis Lacedæmoniorū regibus fieri solitum non ignoras) qui non in perpetuum, sed in annum creabantur. Illud igitur quod initio diximus tenere semper oportet, reges primum tuendæ æquitati fuisse consti-

tutos. Id illi si tenere potuissent, imperium quale acceperant, tenere perpetuo potuissent: hoc est liberum & legibus solutum. Sed (ut humana sunt omnia) statu rerum in peius prolabente, quod publicæ utilitatis causa fuerat constitutum imperium, in superbâ dominationem vertit. Nam cum libido regum pro legibus esset, hominesque in potestate infinita & immoderata collocati sibi non temperarent, sed multa gratiæ, multa odijs, multa priuatis commoditatibus indulgerent, regum insolentia legum fecit desideriū. Leges igitur hac de causa inuentæ sunt a populis regesque coacti non sua in iudicijs licentia, sed quod populus in se dedisset iure uti. Multis enim edocti erant experimentis melius libertatem legibus quam regibus credi: cù alteri multis de causis a vero deflēc. Eti possent, alteræ aduersus preces & minas surdæ vnu & perpetuum tenorem seruarent. Regibus igitur cæteta liberis hic vnu imperio modus est præfinitus, ut suas actiones & orationem ad legum præscripta conformarent: & præmia, penasque maxima societatis continendæ vincula ex earum sanctionibus diuident. Denique quemadmodum ait summus administridæ seipub. Magister ut Rex esset lex loquens, Lex Rex mutus.

M. Statim ab initio ita reges laudaueras, ut eorum maiestatem prope augustam, & sacrofanciam faceres. Nunc vero velut pænitentia reuocatus nescio quibus angustijs eos concludis, & in legum prope dicam ergastula coniectis ne liberam quidem orationem permittis. Me autem ex magna spe dejeccisti. Sperabam enim fore, ut rem (iuxta clarissimum historiæ autorem) inter deos hominesque pulcherrimam vel tua sponte,

Sponte, vel a me admonitus in orationis cursu, in suū splendorem restitueres: quam tu omnibus ornamenti spoliatam in ordinem redigisti: & qui primus in orbe terrarum fuit magistratus, cum angustis circum- septum cancellis prope contemptibilem, nulli certe fano reddidisti optandum. **Q**uis enim sanæ mentis non in mediocri fortuna subiuste priuatus malit, quam in perpetuis molestijs aliorum intentus negotijs, suæ rei negligens totum vitæ cursum ad alienas rationes componere? **Q**uod si ista regnandi vbiique proposita sit conditio, vereor, ne maior penuria regum sit futura, quam in prima nostræ religionis infantia fuerit Episcoporū. Nec miror si ad hanc formulam spectentur reges, olim e pascuis, & ab aratro petitos, qui præclatum istum honorem acciperent.

B. Vide quæso quanto in errore verseris, qui non fruendæ iusticiæ, sed voluptatis causa reges a populis & nationibus expetitos putas: neque honori locum esse existimes ubi diuitiæ & voluptates non affluat. Quia in re quantum eorum amplitudini detrahas cogita. Id quo facilius intelligas, confer mihi aliquem ex ijs quos tu videris regem velut puellarem puppam vestitum, & ad inanem pompam magno cum fastu, ingenti turba stipatum produci, cuius tu similitudinem in eo quem describimus rege desideras. Confer inquam istorum aliquem cum eis, qui olim clari fuerunt: quorum etiam nunc viuit, vigetque & ad posteros celebratur memoria. Illi profecto tales fuerunt, qualem ego modo designavi. Audistine vñquam fando Macedonem illum Philippum cum vetulæ ut suam causam audiret roganti respondisset, sibi non esse ocium: illaque subiecisset, igitur ne sis Rex: Au-

distine inquam ab anu paupercula regem tot bellorum
victorem, tot gentium dominatorem sui admonitum
officii paruisse: & quod regum esset munus agnouisse.
Confer igitur hunc Philippum cum regibus non mo-
do maximis, qui nunc in Europa sunt, sed cum omni
veteris memoria: nullum profecto competes pru-
dentia, fortitudo, laborum patientia parem: paucos
magnitudine ditionis aequales. Agesilaum, Leonidam,
exeterosque Lacedæmoniorum reges si enumemem, (at
quantos vitos?) obsoleta videbor exempla proferre. V-
num tamen Lacenæ puellæ dictum silentio præterire
non possum. Ea est Gorgo Cleomedis filia. Hæc cū
videret seruum hospiti asiatico soccos detrahentem
accurrens ad patrem exclamauit, pater, hospes manus
non habet. Quo ex puellæ dicto de tota laconica
disciplina, regumque domestica consuetudine facile iu-
dicare potes. At qui ex hac rustica sed virili disciplina
prodierunt, hæc qualiacunque sunt pepererunt. Ex
ista vero asiatica, qui maxima regna per manus a ma-
ioribus tradita per luxuriam & ignauiam amiserunt.
Et ut veteres omittam, talis fuit non adeo pridem a-
pud Galecos Pelagius, qui in Hispania Saracenorum
opes primus labefactauit, apud hunc quamuis,

Ignemque latemque.

Et pecus, & dominos communis clauderet umbra:
Adeo tamé Hispanos reges eius non pudet, vt in max-
ima gloria ponant, quod ab eo sint oriundi. Sed cū hic
locus longiorem postuleret disputationem vnde sumus
digressi redeamus. Nam quod tibi sum pollicitus osté-
dere quam primum cupio, non a me confitam fuisse
hanc regnandi formulam, sed clarissimis omnis mo-
ratoria viris idem visum fuisse. Breuiterque vnde hæc
haudrum

hauserim fontes cōmonstrabo. Libri sunt M. T. C. omniam consensu laudatissimi qui de officijs inscribuntur. Horum e secundo libro hēc ad verbū sunt.

“Mīhi quidem non apud Medos solum ut ait Hero-
“dōtus, sed etiam apud maiores nostros iusticiæ fruendā
“causa videntur olim bene morati reges constitu-
“ci. Nam cum premeretur initio multitudo, ab ijs,
“qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem fugie-
“bant virtute præstantem, qui cum prohiberet iniuria
“tenuiores, æquitate constituenda summos cum infi-
“mis pari iure retinebat. Eademque constituendarū
“legum causa fuit, quæ regum. Ius enim semper est
“quælitum æquabile. Neque enim aliter esset ius. Id
“si ab uno bono & iusto viro consequerantur, eo erat
“contenti, cum id minus contingebat, leges sunt inuē-
“tæ, quæ cum omnibus semper vna atque eadem vo-
“ce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est,
“eos ad imperandum deligi solitos, quorum de iusticia
“magna esset opinio multitudinis. Adiuncto vero ut
“idem prudentes habentur, nihil erat, quod homi-
“nes his autoribus non posse consequi se arbitrarentur.

Vides ex his verbis opinor quam & regum & legum expetendarum Cicero causam fuisse existimet. Possem hic testem & astipulatorem laudare Xænophonem non minus rebus bello gestis, quam philosophiæ studio nobilem, nisi cum tam familiarem tibi esse sci-rem ut cius omnes sententias notas habeas. Platонem vero & Aristotelem & si non ignoro quāti eos facias, in præsencia omicio. Malo enim e medijs rerū aetio-
“nibus homines Illustres, quam e gymnasiorū vmbbris accersere in subsidium. Stoicum vero regē, qualis a Seneca in Thyeste describitur multo minus sū arbit-

tratus tibi a me producendum. Non tam quod illa
veri regis imago perfecta non sit: quam quod illud
principis boni exemplar magis animo informari, quā
aliquādo sperari posset. Sed & ne in ijs quos produxi
calumniæ locus esset, non e solitudine Scytharum re-
ges proposui, qui vel suos dstringerent equos, vel a-
liud operis, quod multo magis a nostris moribus ab-
horret, facerent: sed e media Græcia: & qui illis
ipsis temporibus, quibus omnibus honestis artibus
Græci fuerunt florentissimi, aut maximis nationibus,
aut bene moratis præerant ciuitatibus: & ita præfue-
rūt, ut & viui apud suos in maximo fuerint honore, &
mortui posteris præclarā sui memoriam reliquerint.
M. Hic ego si postules quid sentiam vix audeo fateri
tibi vel meam inconstantiam, vel timiditatem: vel si
quo alio nomine tibi libeat id vitium appellare. Nam
quoties ista, quæ a te modo recitata sunt apud histo-
riæ præstantissimos lego scriptores, vel a sapientissi-
mis hominibus, quorum autoritatem non ausim de-
fugere, laudati audio, & ab omnibus bonis probati,
non modo vera, recta, Syncera, sed etiam fortia, &
splendida mihi videntur. Rursus quoties oculos ad
nostræ temporis munditias, & elegantiam refero, an-
tiquitas illa sancta & sobria, sed horrida tamen, & no-
dum satis expolita fuisse videtur. Sed hæc fortasse a-
lias per ocium: nunc vero si quidem videtur, quod in-
stituisti perge prosequi.

B. Visne igitur ut breuiter quæ dicta sunt colligamus?
ita maxime intelligemus quid sit præteritum: & si
quid temere sit concessum facillime retractabimus.

M. Maxime.

B. Primum igitur conuenit inter nos, homines a natu-
ra ad

ta ad societatem, & vitæ communionem esse factos.

M. Conuenerit.

B. Eius quoque societatis custodem regem electum, virum summa virtute præstantem.

M. Ita est.

B. Et velut hominum inter ipsos discordia necessitatem regis creandi attulerūt, ita regum in subditos iuris in causa fuerunt, ut leges desyderaremus.

M. Fatoe.

B. Leges igitur specimen artis regiæ, ut præcepta medicinæ, artis medicæ censuimus.

M. Sic est.

B. Tutiū autem esse, (quoniam in neutro singularē, & exactam suæ artis peritiam posuimus) ut uterque ex artis illis præscriptis quam temere curet, videtur.

M. Tutiū certe.

B. Artis autem medicæ præcepta non vnius generis vi-
sa sunt.

M. Quo pacto?

B. Quædam enim sunt tuendæ valetudinis: alia in-
staurandæ.

M. Reæte.

B. Quid regiæ artis?

M. Totidem opinor sunt genera.

B. Proximum ergo videtur, ut consideremus illud. Pu-
tesne medicos omnes morbos, & eorum remedia ita
exacte tenere posse, ut nihil præterea ad eorum cu-
rationem requiri posset?

M. Minime. Nam & multa morborum genera noua
omnibus fere seculis suppululant: & noua item si-
gulorum remedia singulis prope annis aut hominum
industria reperiuntur, aut è regionibus longinquis ap-
portantur,

portantur.

B. Quid ciuitatum leges?

M. Eadem certe videatur earum ratio.

B. Igitur nec omnes morbos medici, nec ciuitatum reges ex artium suarum, quæ scripta quidem traduntur præceptis vel vitare vel sanare possunt.

M. Non posse arbitror.

B. Quid si igitur vestigemus quibus de rebus leges in ciuitatibus sanciri possint: quæ vero legibus comprehendendi non possint.

M. Operæ pretium faciemus.

B. Per multæ & per magnæ mihi res videntur, quæ nullis legibus contineri queant. Primum omnia quæ in deliberationem futuri temporis cadunt.

M. Omnia.

B. Deinde multa præterita: qualia sunt ea in quibus veritas coniecturis queritur, testibus confirmatur, aut tormentis exprimitur.

M. Scilicet.

B. In his igitur questionibus explicandis quæ erunt regis partes?

M. Non longo hic opus esse video sermone, cum reges in ijs quæ in prouisione futuri temporis posita sunt, adeo sibi non arrogant summam potestatem, ut ultro prudentiores in consilium sibi aduocent.

B. Quid in his quæ coniecturis colliguntur, testibus conuincuntur? qualia sunt cædis, adulterij, beneficij crimina?

M. Ita causidicorum ingenij exutiuntur, eruuntque solertia, eaque fere iudicium sententijs permitti video.

B. Et recte fortasse. Nam si rex priuatas singulorum Ciuium causas audire velit, quando ei vacabit de bello de

I. de pace, de ijs negotijs quæ reipub. in columitatem continent & conservant cogitare? Denique quando licet nihil agere?

M. Nec ego rerum omnium cognitionem ad unum regem velim deferri: neque si deferatur unus omnibus omnium causis sufficere poterit. Itaque placet mihi magnopere consilium illud non minus sapiens, quam necessarium quod Mosi Socer dedit, de onere iudicandi in multos partiendo. De quo non dicam pluribus, quando Historia omnibus est nota.

B. Sed & hi iudices opinor ex legum prescripto ius dicent.

M. Dicent profecto. Sed ut video pauca sunt de quibus legibus caueri possit, præt ut illa sunt, de quibus non possit.

B. Accedit alia res non minoris difficultatis: quod nec ea omnia de quibus leges rogantur præscriptionibus certis contineri possunt.

M. Quo pacto?

B. Iuris prudentes qui plurimum suæ arti tribuunt, qui que se iusticiæ sacerdotes haberi volunt negotiorum tantam esse multitudinem confitentur, ut prope infinita videri possit: quotidieq; in ciuitatibus noua flagitia, velut ulcerum genera prouenire aiunt. Quid hic ager legum lator, qui leges ad præsentia & præterita accommodat?

M. Non multum, nisi diuinus quispiam sit.

B. Accedit & alia, nec ea parua quædā difficultas quod in tanta conditionis humanæ inconstantia nihil villa fere ars in uniuersum stabile & firmum præcipere potest.

M. Nihil verius.

D. 4.

B. T. t. u. s

B. Tunc igitur videtur esse & perito Medico de salute agrotantis, & regi de statu ciuitatis credi: Nam & medicus præter artis præscriptum infirmum vel consentientem, vel interim inuitum sape sanabit. Et rex noua, & tamē utilem legem ciuibus aut persuasis, aut etiam inuitis imponere potest.

M. Non video quid vetet.

B. Hæc autem uterq; cum facit, num tibi videtur præter legem quisque suam facere?

M. Mihi quidem ex arte uterque. Nam ante posuimus non illam, quæ præceptis constat artem esse, sed vim animo comprehensam, qua in materia pertractanda quæ artibus est subiecta artifex uti solet. Illud autem (siquidem ex animo loqueris) gaudeo, te veritatis ipsius velut interdicto coactum ut regem unde vi deictus erat, eo restitueres.

B. Mane. Nondum omnia audisti, est enim in legum imperio aliud incommodum. Lex enim quasi pertinax & imperitus quispiam officij exactor nihil rectum putat, nisi quod ipsa iubet. Apud regem vero, infirmitatis & temeritatis est excusatio: & veniae in errore deprehenso locus. Lex surda, inhumana, inexorabilis est. Adolescens lubricum ætatis causatur, mulier infirmitatem sexus, alias paupertatem, ebrietatem, amicitiam. Quid ad hæc lex? I lictor colliga manus, caput obnubito, verberato, arbori infelici suspendito. Non ignoras autem quam sit periculorum in tanta hominum fragilitate in sola innocentia spem salutis habere collocatam.

M. Reim procul dubio periculi plenam narras.

B. Hæc certe quoties in mentem veniunt quosdam nō nihil commoueri video.

M. Non-

M. Non nihil mihi narras.

B. Itaque cum quæ supra nobis posita sunt diligentius
mecum expendo, vero ne in hac parte medici &
regis collatio satis commode introduca videatur.

M. Qua in parte?

B. Cum utrumque a preceptorum scrutute liberaui-
mus, & prope liberam curandi potestatem dedimus.

M. Quid hic te potissimum offendit?

B. Vbi audieris, tum ipse iudicabis. Dux a nobis posita
sunt causæ cur non expediat populis, ut reges legibus
soluerentur: amor videlicet & odium, quæ animos
hominum in iudicando transuersos agunt. At in me-
dico timendum non est, ne quid per amorem peccet,
quippe qui ab ægrotato valetudine restituta etiam spe-
get mercedem. Quod si medicum ægrotatus precibus,
pollicitationibus & pecunia aduersus caput suum so-
licitari intelligat, alium accersere medicū licet, aut
si alterius copia non erit, tutius esse reor a libris quā-
cumuis surdis remedium, quam a medico corrupto
petere. Quod autem de legum immanitate questi su-
mus vide an satis nobis contemus.

M. Quomodo?

B. Regem optimum, qualem magis animo quam ocu-
lis videre possumus nullis legibus astringendum cen-
suius.

M. Nullis.

B. Quamobrem?

M. Opinor quia iuxta Paulum ipse & sibi, & alijs esset
lex: ut cuius vita exprimat, quod legibus iubetur.

B. Recte iudicas, & quod tu magis fortasse mireris, ali-
quot ante Paulum seculis hoc ipsum viderat Aristot-
eles naturam sequutus ducem, quod ideo dico, ut

quod ante probatum fuerat manifestius videoas, eandem
scilicet dei & naturae vocem esse: verum ut quod in-
stituimus agimus, qui leges primi considerunt, quid
eos spectasse dicemus?

M. Aequitatem opinor ut antea dictum est.

B. Ego nunc non id quero, quem finem spectatint, sed
potius quod exemplar sibi proposuerint.

M. Istud etsi fortasse intelligo, velim tamen explices,
ut si recte sentio meum iudicium confirmes: si in se-
cundus emendas errorum.

B. Scis opinor quod sit animi in corpus imperium.

M. Scire videoor.

B. Nec illud etiam ignoras, quæcunque non temere
gerimus, eorum prius in animis nostris quandam in-
esse imaginem: eamq; longe perfectiorem operibus,
quæ ad illud exemplar summi etiam artifices effin-
gunt & velut exprimunt.

M. Evidem hoc mecum ipse & in dicendo & scribendo
plæruntq; experior. Sentioque non minus animo
verba, quam rebus animum deesse. Nam neque no-
ster animus in hoc obscuro & turbido corporis carcere
conclusus rerum omnium subtilitatem perspicere po-
test. Neque in animo rerum utcunque præuisas ima-
gines ad alios oratione possumus ita perficere, ut non
multo sint inferiores illis quas noster sibi conforma-
uit intellectus.

B. Leges ergo qui tulerunt quid spectasse eos dicemus?

M. Prope videoor intelligere quid velis: nempe perfectum
illius regis imaginem eos in consilio habuisse: & ad
eam quam proxime poterant simulachrum quoddam
expressisse non corporis sed cogitationum: idque pro
legibus esse voluisse quod ille bonum & æquum fu-

isset

Isset arbitratus.

B. Re&te intelligis. Hoc enim ipsum dicere volui. Nūc vero velim consideres qualem illum ab initio regem constituerimus. Nonne firmum aduersus odium, a-morem, iram, inuidiam, cæterasque animorum perturbationes?

M. Talem certe nos eum finximus: aut hominibus illis priscis etiam fuisse credidimus.

B. Leges vero ecquid ad imaginem eius latet videtur?

M. Nihil similius.

B. Durus igitur & inexorabilis nihilo minus bonus rex quam bona lex.

M. Äque durus. Sed cum neutrum mutare queam, aut velle debeam, tamen utiunque si queam non nihil infletere velim.

B. Atqui deus ne pauperis quidem vult ut in iudicio misereamur, sed id vnum quod rectum est, & æquum nos iubet intueri, & secundū id vnum pronunciare.

M. Agnosco sententiam, & veris vincor. Quando igitur regem soluere legibus non licet, quis tandem erit legis lator, quam ei tanquam pædagogum dabimus?

B. Quem certes potissimum huic n: uneri præficiendū?

M. Ego si me interrogas, ipsum regem. Nam in reliquis fere artibus ab artificibus p̄cepta earum tradi videmus: quibus & ipsi memoriar̄ confirmandi causa velut commentatijs utantur, & alios sui commoneat officij.

B. Ego contra nihil interesse video regemne liberum & solutum legibus relinquamus, an ei tribuamus legum iubendarum potestatem. Nemo enim se sponte vinculis inducit. Ac nescio an præstet solutum relinquente quā circundare vinculis nihil profuturis quippe.

pe quæ vbi volet exuat.

M. At tu quando legibus potius quam regibus regni gubernacula credis, vide quæso ne huic, quem verbo tenus regem facis tyrannum imponas, qui cum Imperio præmat; & vinclis & carcere frænet, ac tantum non cōpedibus oneratum in agrum mitat, aut in pistrinum dedat.

B. Bona verba neminem ego ei dominū impono. Sed populo, qui ei imperium in se dedit, licere volo, ut eius imperij modum ei præscribat: coque iure, quod populus in se dederit, ut rex utatus postulo. Neque has leges per vim, ut tu interpres imponi volo. Sed communicato cum rege consilio communiter statuendum arbitror, quod ad omnium salutem communiter faciat.

M. Populo igitur vis hanc provinciam tribuere?

B. Populo sane, nisi tu fortasse aliter sentis.

M. Nihil minus æquum videtur.

B. Quamobrem?

M. Nostri illud, Bellua multorum capitum. Scis opinor quanta sit populi temeritas, quanta inconstans?

B. Ego nunquam existimavi vniuersi populi iudicio eam rem permitti deberi. Sed ut prope ad consuetudinem nostram ex omnibus ordinibus selecti ad regem in consilium coirent. Deinde vbi apud eos factum esset, id ad populi iudicium deferretur.

M. Tuum quidem consilium satis intelligo: sed nihil hac tam diligenti cautione mihi proficere videris. Regem non vis legibus esse liberum. Quamobrem? Quia opinor intra hominem duo scuissima monstra cupiditas & iracundia perpetuum cum ratione bellum gerunt.

gerunt. Expetitæ sunt leges, quæ licentiam eorum cō-
primerent & nimium exultantia ad iusti imperij re-
spectum reuocarent. Quid isti consultores & populo
dati? Nonne & ipsi eodem illo intestino bello vexā-
eunt? Nonne eisdem quibus rex malis conflictantur?
Quanto igitur plures adiunxeris regi velut assesto-
res, tanto maior stultorum erit numerus a quo quid
expectandum sit vides.

B. At ego longe aliud ac tu opinaris expecto. Id autem
cur expectem dicam. Primum non omnino verū est,
quod tu putas, nihil ad rem facere multitudinis ad-
uocationem, quorum è numero nemo fortassis erit
excellenti sapientia præditus. Non enim solum plus
vident ac sapiunt multi, quam unus quilibet eorum
scorsum, sed etiam quam unus, qui quemuis eorum
ingenio & prudentia præcedat. Nam multitudo fer-
relius quam singuli de rebus omnibus iudicat. Sin-
guli enim quasdam habent virtutum particulas, quæ
simul collatæ vnam excellentem virtutem conficiunt.
Quod in medicorum pharmacis, ac in primis in an-
tidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perspicue-
cerni potest. In eo enim plerique res per se noxiæ
vbi confusæ fuerint, salutare aduersus venena reme-
dium afferunt. Similiter in hominibus alijs tarditas
& cunctatio, alijs præceps temeritas obest, hæc in mul-
titudine commixtæ temperamentum quoddam &
quam in omni genere virtutis quærimus mediocri-
tatem patiunt.

M. Sic, quando ita vis penes populum ut leges feræ,
& perferat: sint reges velut tabulariorum custodes.
At cum leges inter se pugnare videbuntur, aut non
satis discitæ aut perspicue cauebunt, nullus ne regis

partes esse voles: præsertim cum si omnia è scripto diiudicare velis necesse sit multa sequi absurdia. Et ut vulgatissimo utar exemplo legis illius in scholis decatata, peregrinus si in murum ascendat capite luto. Hic quid absurdius fieri potest, quam salutis publicæ autorem qui hostes subeuntes deiecit, ipsum tāquam hostilia aūsum ad supplicium rapere?

B. Nihil.

M. Probas igitur vetus illud, Summum ius summa iniuria.

B. Evidem probo.

M. Si quid huius generis in iudicium veniat, miti interprete opus est qui leges ad utilitatem omnium latas viris bonis & nullo in scelere deprehensis calamitosas esse non patiatur.

B. Recte sentis. Neque si satis animadueristi aliud à me in tota hac disputatione quæ situm est, quam ut illa Ciceroniana lex sancta & inuiolabilis esset: Populi salus suprema lex esto. Igitur si quid tale in iudicium venerit, ut non sit obscurum quid bonum & æquum sit, regiæ partes erunt prospicere, ut lex ad illam quam dixi regulam dirigatur. Sed tu mihi regū nomine plus postulare videris, quam qui eorum imperiosissimi sunt sibi sumat. Scis enim ad iudices recti solere hoc genus quæstionum, cum aliud lex dicere, aliud legis autor voluisse videtur: perinde atque illas quæ de ambiguo iure, aut legum inter se discordia oriuntur. Itaque his de rebus gravissimæ sunt patronorum in foro contentiones, & rhetorum præcepta diligentissime tradita.

M. Scio ista fieri quæ dicis. Sed mihi in hac parte non minor iniuria fieri videtur legibus quam regibus. Sa-

bius

cius enim puto ex vnius viri boni sententia statim li-
tem finire, quam ingeniosis hominibus & interdum
veteroribus obscurandi potius quam interpretádi
leges potestatem dari. Nam dum non solum de cau-
sis litigantiū , sed de gloria ingenij inter patronos cō-
tenditur, interim lites aluntur, ius, fas, æquum , ini-
quum in discrimen vocatur: & quod Regi negamus,
hominibus inferiorum ordinum permittimus plerū-
que non tam veri quam litigandi studiosis.

B. Oblitus mihi videris quidnam inter nos nuper con-
uenit.

M. Quidnam id est?

B. Regi optimo qualem initio descripsimus adeo li-
bera omnia permittenda ut ne legibus quidem ullis
opus esset. At cum vni cō multitudine is honor habe-
tur, qui non multo sit alijs excellētior, aut etiam qui-
busdam inferior, periculosa ēt libera ēt istam , &
solutam legibus licentiam.

M. Hoc vero quid ad legum interpretationem?

B. Plurimum. Nisi forte non animaduertis quod alijs
verbis infinitam illam & immoderatam potestatem,
quam antea regi negaueramus ei restitutā nempe ut
pro animi libidine omnia sursum dōrsum verset.

M. Istud ego si facio certe imprudens facio.

B. Dicam ergo apertius ut intelligas. Cum regi legū
interpretationem concedis, hanc tribuis ei licentiam,
ut lex non dicat, quod latet sentit, aut quod in com-
mune sit æquum & bonum: sed quod in tem. sit in-
terpretis. Utque is ad omnes eam actiones commodi
sui causa velut tēsbiam regulam inflectat. Ap. Clau-
dius in decemviroatu legem tulerat æquissimam, ut in
liberali causa vindicaz secundum libertatem darcia-

etur. Quid apertius dici poterat? At interpretando idem autor legem suam fecit inutilem. Vides opinionem quantam uno versu des principi licentiam: nempe ut quod volet ille, dicat lex: quod nolit, non dicat. Id si semel recipiamus nihil proderit bonas leges condere, quae principem bonum sui officij admonent, malum circumscribant. Imo ut dicam apertius nullas omnino leges habere praestaret: quam liberum latrocinium, atque etiam honoratum sub legis praetextu tolerari.

M. Putasne regum aliquem fore tam impudentem, ut fama opinionisque omnium de se nullam sit prouersa rationem habiturus, aut tam sui, suorumque oblitum, ut in eorum prauitatem degeneret, quos ipse ignoravia, carceribus, bonorum publicatione, grauissimis denique supplicijs coercuerit?

B. Non credamus ista fore, nisi iam pridem facta sint, idque totius orbis maximo malo.

M. Vbi tandem haec facta narras?

B. Vbi rogas? tanquam non omnes per Europam nationes non modo viderint, sed etiam senserint quantum rebus humanis inuexerit mali non dico immoderata potestas, sed effracta Romani Pontificis licentia. Ea quae ex modicis, & in speciem honestis occuperit initij, quam nihil minus potuerit ab incautis timeri nemo ignorat. Primum leges erant nobis propositae non modo e penitissimis naturae arcanis crux, sed ab ipso deo latet, a spiritu eius per prophetas explicatae, postremo a dei filio, eodemque deo, confirmatae, tot laudatissimorum hominum scriptis commendatae, vita expressae, sanguine consignatae. Neque aliis in tota legge locus aut diligenterius, commendatius, aut explicatius

pliatio[n]s traditus quam is, qui est de officio Episcoporum. Illis autem legibus cum nulli sit fas quicquam adiucere, abrogare, derogare, immutare, una restabat interpretatio. Eam Ro. Episcopuscum sibi arrogasset, non modo reliquas oppressit Ecclesiis: sed tyrannide scuissitam omnium quae vniquam fuerunt sibi vendicavit: nec hominibus tantum, sed angelis etiam imperare auctor Christum plane in ordinem rededit: nisi id non est in ordinem redigete, ut quod tu velis in celo, in terris, apud inferos sit ratum: quod Christus iussit, ita demum sit ratum, si tu velis. Nam si in rem tuam parum videatur lex facere, ita interpretando poteris defletere, ut non modo per tuum os, sed ex animi tui sententia loqui cogatur Christus. Christo itaque per os pontificis Romani loquente Chilperico Pipinus, Ioanni Nauarro Ferdinandus Arragonius est substitutus: filius in patrem, ciues in regem arma impia sumpserunt. Christus veneno imbutus, deinde ipse veneficus fieri coactus est, ut veneno tolleret Henricum Lucemburgium.

M. H[oc] ego non nunc primum audio. Sed de ista legū interpretatione apertius audire aueo.

B. Vnum tibi proponam exemplum, e quo totum: hoc genus quantum valeat facile intelligas. Lex est, oportet Episcopū esse vnius vxoris virum. Qua lege quid apertius, quid explicatius dici potest? Vnam vxorem ille vnam Ecclesiam interpretatur. Quasi ea lex non ibidini sed avaritiae Episcoporum reprimenda sit posita. H[oc] autem explicatio et si nihil ad rem facit, tamen sententiam sane honestam, & piam continet, nisi eam rursus idē alia interpretatione vitiasset. Quid ergo hic pontifex comminiscitur? Variat inquit per-

sonis, causis, locis, temporibus. **Quidam ea nobilitate** sunt, ut eorum fastui nullus Ecclesiarum numerus possit sufficere. **Quædam rursus adeo pauperculæ** sunt Ecclesiæ, ut ne monacho quidem nuper mendico, nunc mitrato suppetat inde victus, si nomen Episcopi tueri velit. **Inuenta est ratio** ex illa callida iuris interpretatione, ut unius Ecclesiæ Episcopi dicantur, alii eis commendentur, omnes expolientur. **Dies** me deficiet si fraudes colligere velim, quæ aduersus unam legem quotidie excogitatur. **Sed hæc etiæ indigna** sunt & nomine pontificio, & homine Christiano, tyranis eorum ibi non constitit. **Ea est enim omnium** rerum natura, ut ubi semel in præceptis ire cœperint, nullam ante consistant, quam ad interitum labantur. **Vis illustri exemplo** tibi hoc commonstem? Meministine cuiusquam inter impp. Romani sanguinis, qui fuerit, aut crudelior aut nequior quam C. Caligula.

M. Nullus quod sciam, fuit.

B. Quod autem nequissimum eius facinorum putas? Non illa dico, quæ pontifices in casibus reseruatis numerant, sed in reliqua eius vita.

M. Non succurrit.

B. Quale tibi illud videtur, quod eum nomine incitatum ad cænam inuitauit? **Quod** hordeum aures apposuit? **Quod** Cos. designauit?

M. Omnino nequiter factum.

B. Quid illud: quod eundem sibi collegam in sacerdotio adsciuit?

M. Serione hæc narras?

B. Serio certe. Neque adeo miror tibi hæc videri confusa. **Sed** noster ille Iupiter Romanus hæc ut vera posse.

M. Stetis videantur perfecit Iulium dico tertium pontificem. Qui mihi videtur certamen de principatu nequitiz cum homine nequissimo C. Caligula sibi instituisse.

M. Quid is fecit tuis generis?

B. Simiæ sua custodem hominem prope nequorem bestia nequissima collegam sibi in Sacerdotio cooperauit.

M. Alia legendi fortasse causa fuit?

B. Narrantur & alia. Sed ego sclegi honestissimam. Igitur cum tantus non modo Sacerdotij contemptus, sed etiam humanitatis obliuio ex ista leges interpretandi licentia sit nata, vide ne istam potestatem exiguam putas.

M. At mihi veteres non videntur tam magnum existimasse hoc interpretandi munus, quam tu eam videti vis. Quod vel hoc uno argumento intelligi potest: quod impp. Romani iurisconsultis id permisent. Quæ vna ratio totam istam verbosam tuam disputatione euertit. Neque solum id quod de magnitudine istius potestatis dixisti refellit, sed illud quoque quod tu maxime vitas perspicue declarat, quam alijs potestatem de iure respondendi dederunt, eam ap̄sis non fuisse negatam, si id munus exercere voluissent, aut per occupationes potuissent.

B. Quod ad impp. Romanos attinet, quos nullo neque iudicio neque utilitatis publicæ respectu milites sibi præfaciebant, hi sub hanc regum quam descriptissimus formulam non veniunt: ut qui à genere hominum scellestissimo. & fere scellestissimus quisque, eligerantur, aut ipsi per vim in eum locum irrupabant. Quod autem iurisconsultis potestatem respondendi de iu-
dicii. M.

re dederint, non reprehendo. Etsi enim ea maxima est, ut ante dixi, tutius ijs tamen creditur, quibus tyrannidis instrumentum esse non potest. Deinde pluribus credebatur, quos mutua reverentia continebat in officio: ut si à recto declinassent, alterius responsa refellerentur. Qui si etiam in fraudem consensisse, supererat iudicis auxilium, cui non erat necesse pro lege habere quicquid responsum à iureconsulto fuisse. Supererat & imperator qui legum violatorū pénas experere poterat. Tot vinculis cum tenebantur astrixi, pénamque grauiorem timeret, quam expectarent fraudis præmium, vides opinor non adeo magnum ab isto genere hominum timendum fuisse periculum.

M. Est ne præterea quod de rege dicas?

B. Primum si tibi videtur paucis colligamus quæ dicta sunt, ita facilius si quid prætermisum sit intelligimus.

M. Ita censeo faciendum.

B. De origine & causa creandorum regum & legum satis conuenire videbamus. De autore legis nō item. Sed visus es mihi tandem etsi subinuitus, tamen vi ipsa veritatis coactus consensisse.

M. Certe non modo potestatem legum iubendarum, sed etiam eas interpretandi, & quidem me patrono strenue reclamante regi abstulisti. Qua in te vereor ne si res palam fiat, aliquando prævaricationis coarguar: adeo facile bonam ut ab initio videbatur causam mihi de manibus extorqueri sum passus,

B. Bono animo es. Nam si quis in hac causa te prævaricationis insimulet, ego tibi gratuitum patrociniū pollicor.

M. Istud

M. Istud fortasse breui expericimur:

Bn. **Multa etiam negotiorum genera nobis visa sunt**
quæ nullis legibus comprehendendi possint. **Quorū par-**
tem ad iudices ordinarios, partem ad consilium rege-
non inuito reiecamus.

M. Factum quidem memini. Atque id cum faciebas,
scisne quid mihi in mentem veniebat?

B. Qui possum? ni tu dixeris.

M. Videbaris mihi reges quodammodo similes effingere sigillis lapideis, quæ plerumque in capitulis colunarum ita nitidientur, ac si totam structuram sustineat: cum tamen re vera nihilo plus oneris ferant quam qui quis alias lapis.

B. Quid bone regum patrono? Quereris me parum oneris eis imponere cum illi dies noctes nihil aliud agunt, quam ut socios oneri ferendo querant, aut in quos omnino se exonerent. Et tu interim indignari videris quod laborantibus sublidium feram.

M. Ego quoque libenter istas auxiliates copias recipio
sed tales velim quæ seruiant, nō quæ imperent, quæ-
que viam præmonstrent, non quo velint ducant, aut
verius pertrahant, vel tanquam machinam impellat:
nec aliam potestatem Regi relinquant, nisi ut eis af-
fentiat. Itaque iamdudum expecto, ut absoluto de-
rege sermone ad tyrannos, aut quoquā alio diuertas.
Regem enim tam angustis finibus inclusisti, ut vere-
ar ne si diutius immoremur è maximis opibus, ac sú-
ma dignitate velut in desertam aliquā insulam cum
releges, ubi omnibus exutus honoribus in egestate &
miserijs consenescat.

B. Tu metuebas ut p̄x̄ te fers p̄x̄uariationis crimē.
At ego m̄ctuo ne regi, quem defendere conaris ca-

lumniādo noccās. Primum ego tu non otiosum dī-
se volō, nisi tu archieccles otiosos esse statuas. Deinde
bonis ministris & amicis, quos ego non vēlue custo-
des adieci, sed ab ipso in partem laboris acciri volui,
cum spolias, eisque abactis cahoriem nebulonū cir-
candas, qui metuendum eum suis reddant: neq; fot-
midabilem forē putas, nisi magnam nocēdi potesta-
tem ei relinquamus. Ego amari à suis eum volo: nec
terrore ciuium sed beneuolentia septum esce: quā
sola arma reges inexpugnabiles efficiunt. Id nisi eu se-
pugnes breui me effectum spero. Nam ex ijs quas
tu vocas angustias in lucem eum educam: vnaq; le-
ge tantum ei authoritatis & amplitudinis adiūciam,
ut eo si amplius optet, impudens tibi videri possit.

M. Istud quidem audire aueo.

B. Igitur ut quam primum cupiditati tuā satissimam
rem ipsam aggrediar. Paulo ante confessi sumus nul-
lam legem ita diserte vlla de re cauere posse, ut ma-
nolitiosa caliditas locum fraudi non inueniat. Id for-
tasse exemplo proposito facilius intelligetur. Cautū
est legibus, ne patres Sacerdotia sua spurijs suis tra-
derent. Hic in re ut videretur aperta fraus tamen inuē-
ta est: ut pater alium substituat: isque spurio prioris
domini idem Sacerdotium tradat. Deinde cum es-
set diserte ascripsum legi, ne quod pater aliquādo sa-
cerdotium tenuisset, filius vlla ratione teneret, neque
hac cautione quidquam profectum est. Repeita est
enim aduersus eam illa contio inter Sacerdotes, ut v-
terque alterius filium sibi substitueret. Id quoque cū
victum esset, etiam novo genere fraudis lex clusa est.
Aduersus patrem litigat̄ supponit̄, qui fingat sibi
in id Sacerdotiū ius esse. Dūi pat̄ cum supposito
obligat̄

Sycophanta

Sycophanta vmbra tili pugna velitatur, sibi à pôfifice
Romano sacerdotium petit, si neutri litigium in
illud sit ius: utrumque litigatorem volentem, ac ce-
dantem vltro vincit, & paterno sacerdotio per pater-
nam præuaricationem potitur filius. Vides in vna le-
ge quo fraudum genera sunt inuenta.

M. Video.

B. Nonne tibi legum latores hic prorsus idem facere
videntur quod medici, qui cum eruptiones pituitæ,
aut alterius humoris noxijs adhibito emplastro com-
pescere nituntur, humor vno inhibitus loco pluribus
simul exitum querit. Ac velut hydra quædam vno re-
ciso capite multa renascentia profert.

M. Nihil similius.

B. Quod medico fuerat initio faciendum ut totum se-
mel corpus noxijs humoribus leuaret, nonne idem
hoc loco ciuilis medicus facere debet, ut ciuitatem
vniuersam leuet malis moribus?

M. Istam etsi difficilem, tamen veram esse reor curandi
rationem.

B. Et hoc si obtineri queat paucis arbitror opus esse le-
gibus.

M. Ita prorsum res habet.

B. Hanc medicinam qui adhibere poterit, nonne tibi
videtur solus plus in publicum collaturus, quam om-
nes omnium ordinum conuentus ad legum rogatio-
nem coadi?

M. Longe plus procul dubio. Sed ut comici verbis v-
tar, quis erit hic tam potens cum tanto munere?

B. Quid si has partes regi mandemus?

M. Lepide profecto, quæ prona erant, & facilia ea po-
pulo vniuerso commisisti: si quid arduum est & aspe-

DE IURE REGNI

sum id regi etiam soli mandabis; tanquam nos facis
habeas eum vinculis constrictum tot claustris circun-
dare, nisi onus grauissimum sub quo etiam subeumbat,
imponas.

B. Non est ita, sed rem ab eo facilem non contendimus,
sed ut exortari se sinat oramus.

M. Quid id tandem est?

B. Ut quales patres erga liberos esse debere censem, ea-
lem se erga ciues (quos liberorum loco habere debet)
in omni vita se præstet.

M. Quid istud ad rem?

B. Hæc profecta una, certe summa aduersus mores cor-
ruptos est medicina. Ac ne meum putas hoc comen-
tum esse, audi Cladianum.

Tu ciuem, patremque getas. Tu consule cunctis:
Nec tibi: nec tua te moueant, sed publica vota.
In commune iubes si quid, censemque tenendū,
Primus iussa subi. Tunc obseruantior æqui
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Autorem parere sibi: Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic infletere sensus
Humanos edicta volent, ut vita regentis.

Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Noli existimare poetam summo ingenio & doctrina
prædictum frustra credere tantam in hac re vim esse
positam, est enim vulgus ad eorum imitationē adeo
compositum, in quibus aliqua probitatis imago elu-
cet, adeo mores eorum exprimere conatur, ut quorū
admiratur virtutem, eorundem etiam quædam vitiā
in sermone, vestitu, incessu reddere conetur. In regū
vero cultu, moribus, oratione assimulanda se exercet
non solum imitandi studio, sed etiam ut per adulati-
onem

onem in potentiorum animos sese insinuent : & rem, honores, potentiam, his artibus aucupentur. Quippe qui natura comparatuni sciant, ut non modo nos, nostraque amemus, sed similitudinem nostri licet vitiosam in alijs amplectamur. Hoc autem quod non impiobe & superbe flagitam, sed precario impetrare conamur, maiorem longe vim habet, quam legum minax, quam suppliciorum ostentatio, quam militum copiae. Hoc populū sine vi reducit ad modestiam, regi ciuium benevolentiam conciliat, publice tranquillitatem, priuatum singulorum opes auget & tuetur. Cogitet igitur assidue rex se in orbis theatro positum, omnibusque ad spectaculū propositum, Nullum dictum aut factum suum latere posse, nec posse dari regalibus vñquam

Secretum vitijs. Nam lux altissima fati

Occultum nil esse sinit: latebrasque per omnes
Intrat, & abstrusos explorat fama recessus.

Quanta igitur principibus in vtranque partem adhibenda est cautio: cum neque vitia, neque virtutes eorum latere queant: neque sine magna rerum mutatione vulgari: Quod si quis adhuc dubitat, quantum in vita principis momentum sit ad emendationem disciplinæ publicæ, is ponat ante oculos Romæ nalcantis primordia. Populus ille rudis bonarum artium, è pastoribus, & conuenis, nequid dicam durius, collectus, ipse natura ferox, regem nactus ferociissimum, cum vultus castra posuisset, ad vicinarum gentium pacem sollicitandam, & arma laceranda, quantum putas viciorum odium, quantum pauorem fuisse? Idem ille populus cum regem pium & iustum sibi præfecisset, ita serpente mutatus est, ut eum cultui deorum & iusticiæ detestum, prope nefas violare vicinis sit visum, ijs in-

G.

quam

quā vicinis quorū agros antea vastauerat, vrbes incen-
derat, Liberos & propinquos in scrututē abduxerat.
Quod si in illa morū immanitate & temporū incultu-
tantum Numa Pompilius ē gente inimica paulo ante
sex accitus potuit: quid expectabim⁹, aut potius quid
non expectabimus ab eis principibus, qui propinquita-
tibus & clientelis, & vetustis opibus subnixi imperium
accipiunt? qui in eam spem nati & educati sunt? Quā-
tum autem eorum animos ad virtutem accendere de-
bet, quod non vnius diei laudem ut histriones fabula
bene acta sperent? Sed ætatis suæ benevolentiam &
admirationem: & perpetuam ad posteros celebritatē,
& honores diuinis proximos, sibi paratos esse intelli-
gant? Eius honoris vtinam quam animo concepi ver-
bis imaginem exprimere possem. Sed ut aliqua ex par-
te primis lineamentis informatam tibi eam proponā,
cogita tecum serpentem illum æneum in Arabia de-
serta à Mose eretum, solo aspectu vulnera ab alijs ser-
pentibus facta sanantem. Cogita ē multitudine nu-
merosa alios à serpentibus iactos, & ad remedium præ-
sens concurrentes, alios rei nouæ miraculo attonitos,
omnes immensam & incredibilem dei beneficentiam
omni laudis genere celebrantes: cum videant lach-
feri vulneris dolores non medicamentis cum cruciatu-
ægri, labore medici, & amicorum assidua sollicitudine
tolli, non longinquitate temporis, sed uno mo:nto ad
sanitatem reduci. Iam confer mihi cum serpente illo
regem. Sed ita confer, ut & regem bonum in maximis
dei beneficijs numeres: qui solus sine tua impensa, si-
ne suo labore omnes regni molestias leuet, perturba-
tiones sedet, & vetusta etiam animorum vlcera ad ci-
catricē brcui perducat. Nec ijs modo sic salutaris, qui
cum

eum cominus intuentur: sed qui tam longe absint,
vt nec eius videndi spem ullam habeant. Cuius in ima-
gine animis oblata tanta sit vis, vt id facile perficiat,
quod nec iuris peritorum prudentia, nec Philosopho-
rum scientia, nec tot seculorum in artibus colligendis,
experientia præstatè vñquam potuerit. Qui vero ho-
nor, quæ dignitas? quæ amplitudo aut maiestas maior
in homine vlo dici, aut excogitari potest, quam vt ser-
mone, congressu, aspectu, fama, tacita denique specie
animis oblata luxu diffluentes ad modestiam, violen-
tos ad æquitatem, furiosos ad sanitatem reducat? po-
tesne si velis maius hoc a deo rebus humanis propitio
beneficium postulare? Hæc est vera nisi fallor imago
regis. Non illa circumsepti armis, semper metuentis,
aut metum facientis: ex odio in populum suo, populi
in se odium metientis. Hanc imaginem quam posui-
mus expressit pulcherrimis coloribus Seneca in Thy-
este. Quod carmen cum sit elegantissimum tibi notū
esse non ambigo. Ecquid tibi nunc humiliter & con-
temptim de rege sentire videor? & cum (quod nuper
dicebas) oneratum compedibus in legum ergastulum
compingere? An non potius in lucem, & hominum cæ-
tus, & publicum humani generis theatrum cum pro-
duco? Non superbo spiculatorum, &
cætu, sericatisque nebulonibus stipatum. Sed sua tu-
tum innocentia, nec armorū terrore, sed populi amore
munitum: nec modo liberum & erectum, sed hono-
ratum, sed venerabilem, sacrosanctū, & augustum: cū
bonis omnibus & faustis acclamacionibus prodeunte,
& quocunque progrediatur omnium ora, oculos, &
animos in se conuicentem. Quæ ouatio, quis trium-
phus cum hac pompa quotidiana comparari potest?

Aut si de^o humana specie delaberetur in terras, quis ab hominibus maior honor ei haberi posset; quam qui vero regi, hoc est viuo dei simulachro, exhibetur? hoc enim maiorem honorem nec amor largiri, nec metus exprimere, nec adulatio posset cōminisci.

Hac tibi regis imago ecquid videtur?

M. Splendida fane, & adeo magnifica, ut nihil dici aut excogitari, magnificientius posse videatur. Sed in his temporum nostrorum corruptis moribus difficile est, ut h^ec animi magnitudo existat, nisi ad honestam iadolem & naturae bonitatem diligentia educationis accedit. Animus enim ab adolescentia bonis institutis & artibus informatus, ubi & ætate & vnu rerum confirmatus ad veram gloriam virtutē nititur, frustra voluptatum tentatur illecebris, & rerum aduersarii in labefactatur impressionibus. Ita enim,

Doctrina vim promouet insitam,

Rectique cultus pectora roborant,

Ut in ipsis voluptatum auocamentis virtutis exercēdæ occasionem inueniat, & quæ infirmiores terebre solent difficultates, in ijs materiam laudis sibi oblatam virtus existimet. Itaque cum ad omnes vitæ partes tantum sit in liberali educatione momentum, quanta cura & solicitudine prospiciendum est, ut tenelli regum animi recte à primis initijs usque imbuantur. Nam cum multi bonorum regum in suos ciues sunt beneficia, multæ contra calamitates à malis principibus proficiuntur, tum nihil in omnem partem maiorem mihi vim habere videtur, quam & regum ipsorum, & aliorum qui summum imperium una administrant studia & mores. Quod enim à singulis bene vel secus sit placuisse multitudinem la-

ter:

et: aut propter hominum obscuritatem exemplum
ad paucos pertinet. Ac eorum qui reipub. gubernata
tractant dicta factaque omnia velut in votiuata.
bella, ut inquit Horatius, conscripta latere non pos-
sunt: sed omnibus ad imitationem sunt proposita.
Neq; enim studio placendi modo, sed utilitatis bla-
dissimis in uitamentis animos omnium ad se conuer-
tunt. Ac perinde ut regum ingenia impelluntur, dis-
ciplinam publicam secum circummagunt. Sed illud
metuo ne reges nostri se exorari patiantur, ut hæc
præstent, quæ modo abs te posita sunt. Adeo enim
voluptatum illecebris fracti sunt, & falsa specie hono-
ris decepti ut idem pro tempore eos facere existi-
mem, quod Trojanis qui cum Patide nauigauit
quidam poetarum euenisserunt narrant. Vera enim He-
lena in Ægypto apud Prothea hominem sanctum ac
plane diuinum reliqua, de simulacro eius per annos
decem ita pertinaciter contulerunt, ut idem finis
belli perniciosissimi, & regni illorum temporum opu-
lentissimi fuerit. Tyranni enim impotentes falsam
istam regni speciem amplexi cū per fas nefasque eam
semel adepti fuerint, nec sine scelere eam tenere, nec
sine pernicie amittere possunt. Quod si quis eos ad-
moneat, verā Helenā de qua se diuidicare putant, a-
licubi absconditā cælari, pro insano eum haberent.

B. Gaudeo equidem te si non illam verè Louis filiam
videris, saltem ex hoc qualicunque simulacro eius
pulchritudinem aliqua ex parte intelligere. Quod si
isti falsæ illius Helenæ magno cum suo malo amato-
res veræ huius perfectam imaginem à Protogenè ali-
quo vel Apelle depictam suis coloribus viderent, nō
dubito quin eam & admiraretur & deperirent: ac nisi

continuo illam alteram res suas habere iuberent in
illas grauissimas incidenter pñas , quas in Satyris
Pertius imprecatur tyrannis.

Summe parens diuum s̄uos punire Tyrannos
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Mouerit ingenium feruent̄ tincta veneno,
Virtutem ut videant, intabescantq; relicta.

Atque adeo quando in tyrannorū mentionem inci-
dimus, visne ut hinc recta ad eos progrediamur?

M. Nisi quid pr̄uentendum putas.

B. Minime autem arbitror aberrabimus si eisdem ve-
stigijs quibus in rege querendo institimus, ad tyran-
num reperiendum ire pergamus.

M. Ita cenieō. Nam eo pacto quod sit inter eos discri-
men facilime intelligimus, si ex aduerso compositi
inspectentur.

B. Ac primum ut à tyranni nomine incipiamus. Id cu-
ius lingua sit incepitum arbitror. Itaque supervacuū
nobis puto gr̄ecum aut latinum in eo que-
tere. Quid verò veteres appellarunt tyrannidē non
opīnor obsecrūm cuiquam, qui paulo diligenter in
studijs humanioribus sit versatus. Tyranni enim &
gr̄ecis & latinis vocabantur, penes quos erat libera
omnium rerum potestas, nullis leguni vinculis astric-
ta, aut iudicium cognitionibus obnoxia. Itaque in v-
eraque ut scis lingua, non modo heroes & hominū
pr̄stantissimi, sed & deorum maximi, atq; ideo Iu-
piter ipse tyrannus vocatur : idque ab eis qui de diis
honorifice & sentiunt, & loquuntur.

M. Istud quidem non ignoro. Eoque magis miror vñ-
de factū sit, vt id nō men tot jam seculis odiosum,
atque etiam inter grauissima conuictia habecatur.

B. Id

B. Id certe in hoc vocabulo euenisce videtur, quod in plenisque alijs contigit. Verborum enim per se naturam si consideres, noxia caret. Et quamvis alia leui, alia asperius ad audientium aures accidunt, tamē nihil omnino ex se habent, cur animos ad iram, odiū, aut hilaritatem excitent aut alioqui voluptatem, aut molestiam creent. Si quid autem tale nobis accidat, id non à verbo, sed à consuetudine hominū & imagine ab audientibus concepta euenire solet. Igitur quod verbum apud alios honestum est, apud alios sine honoris præfatione audiri non potest.

M. Memini quiddam simile in Neronibus & Iudis factum. Quorum alterum apud Romanos, alterum apud Iudeos nomen in summis viris amplissimum atque honoratissimum existimabatur. Postea vero nulla ipsorum nominum, sed duorum hominum culpa factum est, ut ne sceleratissimi quidem hæc nomina suis liberis dari velint, inter infamia delituerunt.

B. Idem quoque in tyranno euenisce perspicuum est. Primos enim magistratus, qui ita appellabatur, viros bonos fuisse credibile est, vel hinc, quod nomen id aliquando tam fuerit honorificum, ut ad deos etiam transferretur. Posteri suis sceleribus ita reddiderunt infame, ut omnes tanquam contagiosum & pestilens id fugerent: leviusque putarent conuicium, carnificē quam tyrannum appellari.

M. Idem fortasse hic euenit, quod regibus Romæ post Tarquinios exactos: quod in dictatoris nomine post M. Antonium, & P. Dolabellam. Coss.

B. Rem tenes. Contra vero humilia & plebia nomina, virtute hominum quibus ea contigerunt, facta sunt illustria. Ut apud Romanos Camillus, Metellus,

Scrofa: apud Germanos. Henric^o, Gēseric^o, Carol^o. Id
- adeo magis intelliges si animaduertas nomine tyrāni
sublato rei tamē, atq; hoc imperij gen^o apud multas
nationes illustres in honore pristino permansisse: ut
apud Græcos Aēlymnetas, apud Romanos Dictato-
res. Vtrique enim tyranni legitimi erant: Sed tyrāni
quidem quia legibus potentiores erāt. Legitimi au-
tem qui populi consensu electi.

M. Quid ego audio legitimos etiam esse tyrannos? E-
go longe aliud certe à te expectabam. Nunc vero cō-
fundere videris omnium regum & tyrannorum dis-
crimina.

B. Reges profecto & tytanni apud veteres idem plane
fuisse videntur, sed diversis opinor temporibus. Ty-
rannorum enim nomen opinor antiquius fuit. De-
inde ubi eius nominis est peritæsum, successerunt in
eorum locum reges, nomine blandiore & mitiore
imperio. His quoque degenerantibus, legum adhi-
bita est moderatio quæ fines imperij infinitis eorum
cupiditatibus statuerent. Hominibus vero pro rati-
one temporum & moribus hominum noua remedia
expedientibus, & veterum imperiorum eos peritæsum
est & noua quæsta. Nobis vero de duobus generib^o
principatum in præsentia institutus est sermo, de eo
in quo legum quam regum fortiora sunt imperia: de-
que pessimo tyrannidos genere, in quo omnia regno
sunt contraria: eaque initio comparanda suscep-
imus.

M. Ita est: ac vehementer expedo ut isthuc venias.

B. Igitur initio inter nos conuenerat regem societati
humanæ tuendæ fuisse cœratum. Officium vero eius
esse statuimus ut ex legum præscripto ius suum uni-
cuique

cuique redderet.

M. Memini.

B. Primum igitur qui cum magistratum non populi voluntate accipit, sed vi inuadit, vel fraude interceptip quo cum nomine appellabimus?

M. Tyrannum opinor.

B. Sunt & alia multa discrimina, que quia ex Aristotele facile quiuis colliget, ideo breuiter ea percurram. Regium enim imperium secundum naturam est: Tyrannicū contra. Rex volentibus, tyrannus inuitis imperat. Regnum, liberi inter liberos est principatus, tyrannis, domini in seruos. Regi ciues excubant ad salutem ciuitudinē, tyranno peregrini ad ciues opprimendos. Alter enim ciuibus, alter sibi gerit imperium.

M. Quod eos qui per vim, & citra populi consensum sumnum imperium sunt adepti, ita tamen multos annos ciuitatibus suis præfuerunt, ut eorum administrationis populum non pænituerit? Quantulum enim est quod in Hierone Syracusano potuit? Aut in Cosmo Medice Florentino potest ad iusti regis functionem præter legitima suffragia desiderari.

B. Istos quidem è tyrannorum numero eximere non possumus. Præclare enim ab historico egregio dictū est, vi quidem regere patriam aut parentes quāquam & possis & delicta corrigas tamen importunum est. Deinde isti mihi perinde facere videntur ac latrones, qui male parta commode diuidendo, ex iniuria, iusticiaz, & è rapina liberalitatis laudem querunt. Neque tamen quod petunt assequuntur. Nam vnius maleficij odio omne illam ostentat, & beneficiaz gratiam amittunt. Eoque minus ciuilis animi ciuibus fidem

H

faciunt,

faciunt, quod non eorum commodis, sed dominacui suo id præstant, ut videlicet securius suis voluptatib^o fruantur, & posteris odio populi paulum lenito imperium stabiliant. Id autem ubi perfecerint ad mores veros redeunt. Fructus enim qui sit sequuturus est mente facile potest intelligi. Ad suum enim unius nutum omnia reuocare, & omnium vim legum in se transference eandem vim habet, ac si omnes leges abrogas. Sed hoc tyrannorum genus fortasse tolerandum fuerit, si absque publica pernicie tolli non possit, velut quosdam corporis morbos potius perferimus, quam vitam in ancipitem dubiæ curationis alea coniiciamus. At qui palam non patræ sed sibi gerunt imperium, neque publicæ utilitatis, sed suæ voluptatis rationem habent, qui stabilimentum suæ authoritatis in ciuium infirmitate collocant, qui que regnum non procreationem à deo creditam, sed potius prædā sibi oblatam credunt, hi non ciuili nobiscum, aut aliquo humanitatis vinculo iuncti sunt, sed dei & hominum hostes maxime omnium capitales iudicari debent. Omnes enim regum actiones non suas opes priuatim sed publice ciuium incolumentem spectare debent: quantoque supra cæterorum hominum fastigium reges sunt execti, tanto magis imitari cælestia corpora debent quæ nullis officijs nostris conciliata, vim sui caloris, & luminis vitalem, & beneficam rebus humanis infundunt. Huius munificentia vel tituli ipsi, quibus reges honestauimus (si meministi) admoner^o poterant.

M. Videor meminisse. Nempe ut paterna vterentur indulgentia erga ciues liberorum loco sibi commissos: in utilitate procuranda pastoris diligentia: in sa-
luto

Iuste tuenda duces, virtutum excellentia prætores:
quæ ex usu essent iubendo imperatores scilicet præsta-
rent.

B. Paterne igitur is dici potest qui ciues habet pro ser-
uis? aut pastor, qui gregem non pascit, sed deglubit?
aut gubernator qui iacturam bonorum semper face-
re studeat? qui que (quod dicitur) nauem perforet,
in qua ipse nauiget?

M. Nequaquam.

B. Quid qui non quæ in rem populi sunt imperat, sed
sibi studeat vni? qui non de virtute certet cum bonis,
sed vitijs flagitiosissimum quenque superare con-
tendat? qui suos in manifestas iniurias ducat.

M. Profecto nec mihi dux, nec imperator, nec prætor
habebitur.

B. Si quem ergo conspexeris, qui regium nomen usur-
pet, nec ullo virtutis genere quemuis è multitudine
præcellat, multis etiam sit inferior, qui ciues nō amo-
re patrio prosequatur, sed superba dominatione pre-
mat, qui gregem sibi commissum existimet non ad
custodiam sed ad quæstum, hunc tu regem vere pu-
tabis? etiam si magno satellitum numero stipatus in-
cedat, magnificoque corporis cultu se ostentet, sup-
plicia repræsentet, præmijs, ludis, pompis, insanis etiā
substructionibus, quæque alia magnifica esse credun-
tur vulgus conciliet, cuiusque applausum capter? Hūc
tu inquam regem existimabis?

M. Non si mihi consentire velim, sed omnis humanæ
societatis expertem.

B. Quibus tu finibus humanam hanc societatem cir-
cumscribis?

M. Eisdem illis, quibus tu superiore sermone visus es

velle concludi: iuris videlicet septis. Quæ qui transi-
liunt latrones, fures, mocchi, eos video puniri publi-
ce: eamque causam pœnæ iustum haberi, quod so-
cietatis humanæ limites sint transgressi.

B. Quid qui septa illa nunquam ingredi voluere?

M. Deo & hominibus habendos inimicos: eosque in-
luporum, alioue noxiorum animalium genere poti-
usquam hominū habendos putem. Quæ qui alit, & sibi
perniciem alit, & alijs: qui occidit, non sibi modo sed
publice vniuersis prodest. Quod si mihi legem ferre
liceret, iuberem (quod Romani in monstribus procu-
randis facere solebant.) Id genus hominum in solas
terras deportari, aut in alto procul à conspectu terræ
demergi, ne contagio etiam mortuorum hominibus
officeret: interfectoribus autem præmia decerni non
ab vniuerso tantum populo, sed à singulis. Quemad-
modum vulgo fieri solet ijs qui lupos aut ursos occi-
derunt, aut catulos eorum deprehenderunt. Neque
enim si quod huiuscmodi monstrum nasceretur, e-
tiam si vocem humanam funderet, faciemque homi-
nis, ceteratique partium similitudines haberet, mihi
cum eosocietatem esse crederet. Aut si quis hominē
exuens in tales immanitatem degeneraret, nolletq;
cum ceteris hominibus nisi in eorum perniciem con-
uenire, hominem appellandum censeo nihilo certe
magis quam Satyros, Simias, aut ursos: quamlibet
vultu gestu & sermone hominem mentiretur.

B. Iam ni fallor intelligis qualem regem, qualem item
tyrannum sapientissimi veterum esse statuerunt. Vi-
ne igitur quod in rege informando fecimus, tyranni
quoque tibi qualecunque specimen proponamus.

M. Imo nisi molestum est tibi, vehementer id cupio.

B. Non

B. Non oblitus es opinor quæ apud poetas defurijs, a-
pud nostros de cacodæmonum natura dicuntur: esse
videlicet spiritus humani generis hostes, qui cum ipse
in perpetuis cruciatibus versentur, hominum tamen
tormentis gaudeant. Hæc profecto vera est tyranni-
dis imago. Sed quia cogitatione modo & sine mini-
sterio sensus hæc imago cerni potest, aliam tibi pro-
ponam, quæ non modo animum, sed sensus etiam fe-
riat, & velut in oculos incurrat. Finge te nauem in
mati procellis vexatam videre, littora omnia circum
circa nō modo importuosa sed hostium infestissimo-
rum plena, cuius vero nouis dominum mutuo cū vec-
toribus odio certantem, nec ullam tamen aliam, quæ
in nautarum fide spem salutis habentem: nec hanc
quidem certam: ut qui non ignoret se maxime bar-
baro generi hominum & ab omni humanitate alieno
vitam suam credere: quos pecunia sola conciliatos
retineat, qui que lucro maiore obiecto aduersus cum
ipsum conduci possint. Talis profecto est vita illa, quæ
velut beatam tyranni amplectuntur. Foris hostes, do-
miciues metuunt. Nec ciues modo, sed domesticos,
propinquos, fratres, coniuges, liberos, parentes. Itaq;
cum vicinis externum, cum ciuibus ciuile, cum suis
domesticum bellum semper aut gerunt, aut metuunt,
nec usquam auxilia sperant, præter mercede conduc-
ta: neque bonos conducere audent, neque malis fi-
dere possunt. Quid istic tandem in vita iucundum
esse potest?

Dionysius filias virgines adultas cum nouaculam
admittere ad guttur timeret, à barbæ radendæ mini-
sterio removit. à Timoleonte frater, ab uxore Alex-
ander Pheratus: à patre Sp. Cassius est interemptus.

H. 3.

Qui

Qui hæc ante oculos exempla proposita semper habet, quam tu cum carnificinam in pectore circuferre credis? Cum cogitet sese vniuerso mortalium generi tanquam signum in quod iacentur propositum: neque solum vigilans his conscientiæ tormentis crucicatur, sed terrificis etiam viuorum & mortuorum simulachris è somno excitetur, & furiarum facibus agitetur. Tempus enim, quod omnibus animantibus ad quietem, hominibus etiam ad curarum laxamentum natura tribuit, illi in horrores & supplicia conuertitur.

M. Non inscite sane ista à te sunt explicata, ac nescio an etiam vere. Sed tamen nisi fallor, ad nostrum institutum non adeo multum faciunt. Nam quibus in manu est eligere quos velint reges, penes eisdem est, electos quibus velint constringere legibus. Nobis vero scis reges non eligi, sed nasci: quibus ego semper hæreditarium non minus quam ipsum regnum existimau, ut voluntas eorum pro legibus esset. Neque temere in hanc opinionem sum inductus, sed magnis autoribus, cù quibus, errare (si modo in errore sū) non me pudeat. Nam ut alios omittam iureconsulti affirmant lege regia, que de imperio eorum est lata omnem populi potestatem ita in eos transmissam, ut eorum placita pro legibus haberi debeant. Ex hac nimis lege natæ sunt illæ imperatoris cuiusdā minæ, sc̄ iureconsultis omnibus omnem suam, qua tanopere gloriuntur, scientiam vno edicto ablaturum.

B. Bene abs te factum est, quod cum rei maximæ pes- simum citares auctorem, nomen eius supprimendum duxeris. Is enim fuit C. Caligula qui etiam toti po- Rom. vnam cœuicem optabat. In illo autem impe- ratore

ratore nihil hominis, ne dicam regis præter formam fuit. Itaque quanta illi debeatur autoritas non ignoras. Quod autem ad legem regiam attinet, qualis illa fuerit, quando, à quo, quibus verbis lata nec ipsi juris periti expedient. Regibus enim Romanis nunquam ea potestas fuit: quippe à quibus prouocatio ad populum erat. Rogationem vero, qua L. Flaccus libertate Po. Rom. oppressa, per aliarum legum silentium stabiliuit L. Sylla: tyrannidem, nemo unquam pro lege habuit. Eius autem Rogationis ea viserat, ut quæcunque L. Sylla fecisset, ea rata essent. Quod ius nullus unquam populus liber tam excors fuit, ut volens in se permitteret. Aut si quis fuit, dignus profecto fuit, qui perpetuo seruiret tyrannis, stulticiæque suæ pœnas lueret. Sed si qua talis fuit lex, exemplum nobis ad cautionem non ad imitationem propositum existimemus.

M. Recte profecto mones. Sed ista admonitio tua ad eos pertinet, quibus in manu est, quales sibi reges crecent. Ad nos vero nihil omnino pertinet qui non suffragijs optimos eligimus, sed forte oblatos accipimus. Illud etiam iure consulti nos proprie videtur respicere, qui maioribus regum nostrorum id ius in nos, posterisque nostrorum imperium in nos perpetuo tenerent. Illos utique (maiores dico nostros) vellem admonuisses, quibus integrum erat, quos vellent sibi reges asciscere. Nunc vero seru istud tuum consilium cōvalet, non ut quæ in potestate nostra non sunt ea corrigamus: sed ut maiorum stulticiam deploremus, & nostræ conditionis miseriæ agnoscamus. Quid enim reliqui esse potest in scrututem deditis, nisi ut alienæ stulticiæ pœnas lu-

mus? & vt leuiores fiant, eas patientia leuamus: nec importune tumultuando iras eorum prouocemus, quorum nec imperium rei^{cere}, nec potestatem immuere, nec vim & impotentiam effugere possumus. Lex autem illa regia cui tu tantopere es inimicus, nō est in tyrannorum gratiam vt tu videri vis conficta: quippe quæ à Iustiniano principe iustissimo sit comprobata: apud quem adulatio tam aperta locum non fuisset habitura: nam in principe stolido valet illud: *Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret.*

Quem? nisi mendosum & mendacem?

B. Fuit quidem Iustinianus vt prædicant historiæ vir magnus: et si quidam in Belissarium fuisse crudeliter ingratum narrant. Sed fuerit ille, qualem tu eum fuisse existimas, meminisse tamen potes ab illius ætatis fere æqualibus traditum Tribonianum præcipuum inter illarum legum latores hominem fuisse longe nequissimum: & qui facile potuisset adducere ut principi quoque pessimo gratificaretur. Sed nec boni principes ab hoc adulatio genere abhorrent. Nam,

Et qui nolunt occidere quenquam, posse volūt.

Et nihil est quod credere de se

Non audet, cum laudatur dijs æqua potestas.

Sed redeamus ad nostros principes, ad quos tu aīs hereditate non suffragijs regnum peruenire. De nostris autem solis loquor. Nam si ad exteris digrediar, viceror, ne longior quam institueramus fiat oratio.

M. Ita facias censco. Res enim externæ non magnopere ad præsentem disputationem pertinent.

B. Igitur vt à primis ordinar initijs, illud satis conuenit, principes nobis ob virtutis opinionem delectos qui exteris imperarent.

M. Ita

M. Ita tradunt rerum nostrarum scriptores.

B. Nec minus illud constat, multos qui crudeliter & flagitiose eum magistratū gesserūt à ciuibus in ius vocatos: quosdam perpetuis carceribus damnatos: alios partim exilio, partim morte multatos: quorum cum vel filij, vel propinqui in eorum locum assumuntur, nulla vñquam questio aduersus interfectores decreta fuit. At qui bonos violassent reges nusquam gentium in eos leuerius vindicatum est. Et quia longum esset singulos percensere è postremis quorū recentior est memoria paucos proferam. Iacobi primi cædem cum puerum sex annorū Hæredem reliquisset, adeo grauiter nobilitas puniuit, vt homines clarissimis familijs natos, diuitijs & clientelis primarios nouo & exquisito genere supplicij extinxerit: Cōtra Iacobi tertij hominis flagitiosi & crudelis morte quis doluit, ne dicā vltus est? In filij vero eius Iacobi quarti morte suspicio sceleris morte punita est? Neque pī erga bonos reges tantum maiores nostri fuerunt, sed in malos etiam lenes & misericordes. Nam Culenū ad causam dicendam veniente cum ex inimicis quidam in itinere occidisset, grauissimas ex ordinum sententia pñnas dedit: & Euenum perpetuis vinculis dñnatum cum itidem inimicus in carcere occidisset, itidem pñnas dedit. Et cuius vitam nefariam omnes oderant, mortem per vim illatam ceu parricidium sūc prosecuti.

M. Ego non tam quid interdum factum sit, quæro in præsentia, quam quo iure apud nos regnetur.

B. Igitur ut co redcamus, quemadmodum in primis regibus usque ad Kennethum tertium, qui primus regnum in sua familia stabiliuit perspicuum est, quæ

fuerit potestas populi in regibus circandis, & in ordinem redigendis, ita necesse est ut is aut populo in uito id fecerit, aut a persuasio impetraverit.

M. Negari non potest.

B. Porro si vi coegerit populum sibi parere, populus quoque ubi primum suis viribus cœperit confidere violentum illud imperium poterit excutere: cum a regibus & populis recepta iura pronuncient, & natura clamet, quicquid per vim fiat, simili vi solui posse.

M. Quid si populus vel fraude circumuentus, vel metu coactus in seruitute se se dederit? quid causa praetendi potest, quin in quod semel conuentum est, in eo perpetuo maneat:

B. Si tu mecum ex conuento agis, quid causa est quin ego ex aduerso eas causas ponam, cur pacta & conueta solui possint? Imprimis autem quæ vi, metu, q. causa fiunt, apud omnes ciuitates de ijs certum ius est, & naturæ fontibus haustum. Per fraudem etiam circumuentis iura dant restitutionem in integrum, idq; maxime in pupillis, eisque personis seruandum putant, quas optimo iure esse volunt. Quis igitur cœtus iustius restitui, quam populus vniuersus postulet? Cui cum sit iniuria, ea non in vnam aliquam ciuitatis partem, sed in omnia ciuilis corporis membra late permanet.

M. Scio in priuatorum causis hoc ius usurpari: nec in ullis esse iniquum. Sed non est, quod de hac re magnopere contendamus, cum illud sit longe credibilius (quod ab historicis etiam traditur) id ius populi voluntate regibus datum.

B. Credibile est etiam non sine magna causa rem tantam fuisse impetratam.

M. Facile

M. Facile assentior.

B. Quam igitur causam potissimum fuisse arbitraris?

M. Quam aliam, nisi quæ narratur? Tædium ambitionis, tumultus, cœdes, bella intestina sape cum internectione alterius partis, semper cum utriusq; maximo damno. Nam qui regnum obtinebant quo id pacatius liberis relinquerent, fratres, & fere proximum quemque extinguere conabatur: quemadmodum apud Turcas fieri audimus, & apud Phylarcos in nostris insulis, & Hibernia fieri videntur.

B. Vtris igitur istam contentionem putas magis fuisse perniciosa, populone an principibus?

M. Regibus certe: cum populi maior pars secura sui, principum soleat spectare certamina, & semper victoribus in prædam cedat.

B. Principes igitur (ut videtur) sua potius causa, quam ex utilitate populi in sua familia stabilem regni sedem constituere voluerunt.

M. Credibile est.

B. Ut autem rem ad perpetuum honorem, opes & incolumentem suæ familiæ tantopere pertinenteum impetrarent, veritabile est eos aliquid inuicem de suo iure remisisse: & ut facilis populi voluntatem & studium tenerent & consensum impetrarent, aliquid ex aduerso laxamenti dedisse.

M. Credo.

B. Illud certe mihi fateberis incredibile, ut pro tanto beneficio regibus impenso peiore se iure esse paterentur, quatu ante a fuerant.

M. Incredibile protinus.

B. Neque reges si id noxiū & liberis suis & populo inutile scissent futurum, tanta ambitione id petissent.

M. Nequaquam.

B. Finge ergo aliquem è media concione liberi populi libere regem interrogare, quid si cui regum filius sit stolidus? quid si insanus? eosne nobis constitues reges, qui se ipsos regere non possunt?

M. Nihil opinor opus fuisse ut hac exceptione veterem: cum huic generi legibus sit prospectum.

B. Probe sane. Illud ergo videamus, si liberam legum potestatem reges à populo impetrassent, num ea inutilis fuisse, eis præsertim qui familiæ suæ in posterum prospectum volebant.

M. Quamobrem vero inutilem futuram censemus?

B. Quod nihil àque ad diuturnitatem dominationis faciat, ac temperamentum illud imperij, cum & regibus est honorificum, & populo moderatum & salutare? Habet humanus animus sublimè quiddam & generosum natura insitum, ut nemini patere velit, nisi utiliter imperanti: neque quicquam est valentius ad continendam humanam societatem quam beneficiorum vicissitudo, ideoque sapienter visus est Theopompus respondisse exprobranti vxori, quod adiecit Ephoris vim imminuisset imperijs ac minus quam accepérat filijs reliquisset regnum: tanto inquit firmissus.

M. Quod de diuturnitate narras video esse verissimum.

Nam Scotorum & Cimbrorum regna longe omniū quæ in Europa sunt antiquissima reor: neque alia re id mihi consequuti videntur, quam summi imperij moderatione: cum interim Francorum, Anglorum, Hispanorum regna toties ex alijs ad alias familias trāsferint. Sed nescio an reges illi nostri tam sapientes fuerint quam Theopompus.

B. Vg

B. Ut illi tam prouidi non fuerint, populum ne putas tam stultum fuisse, ut occasione tam oportunam oblatam negligeret: aut timore adeo perculsum aut seductum blandicijs, ut se sponte in seruitutem daret.

M. Non fuit fortasse. Sed fuerit, (quod fieri potuit) adeo cæcus, ut quod in rem suam esset non viderit: aut cum videret, tam commodi sui negligens ut contemperit, nonne merito suæ stulticæ pænas luet?

B. Non est verisimile aliquid istorum factum esse: cū usque ad nostram ætatem contra obseruatum fuisse videamus. Nam præterquam quod mali reges quoties tyrannidem in ciues moliti sunt semper coerciti fuerunt, etiam in antiquis familijs vetusti moris quædam vestigia adhuc remanent. Scotti enim prisci ad nostram usque ætatem suos eligunt Phylarchos, & electis consilium seniorum adhibent: cui consilio qui non parent, honore priuantur. Quod igitur in partibus adhuc summa diligentia seruatur, in omnium salute negligenter: & qui in beneficio loco habiturus erat regnum legitimum, ei se sponte in seruitutem tradiderent: & libertatem virtute partam armis defensam, tot seculis non interpellaram, eam sine vi, sine bello, nec expectanti condonarent. Istam enim potestatem regibus nostris nunquam fuisse, præter supplicia male administrati regni toties expetita, Ioannis Balioli calamitas ostendit. Qui fere 260. abhinc anno à nobilitate reiectus est, Quod se, regnumque suum Eduardi Angli imperio subieccisset, inque locum eius Robertus Primus est suffectus. Ostendit id etiam perpetuus ille mos à primis usque temporibus continuatus.

M. Quem tu morem dicis?

I. 3:

B. Reges

B. Reges nostri cum publice inaugurarunt populo vniuersito sancte promittunt, se leges, & maiorum ritus, veteraque instituta seruatores: coque iure, quod a maioribus acceperunt usuros. ostendit totus ille ceremoniarum ordo, primique regum aduentus in singula oppida, e quibus omnibus facile intelligi potest, qualem a maioribus acceperint potestatem. Non aliam videlicet, quam qui suffragijs electi in leges iurant. Hanc regnandi conditionem Dauidi, & posteris eius deus proposuit: tandem eos regnaturos promittit, quandiu illi legibus a beato datis parerent. Hac quidem faciunt, ut verisimile sit non immensam, sed intra certos terminos constrictam, & finitam potestatem reges nostros a maioribus accepisse. Accessit præterea longi temporis confirmatio, & perpetui iuris a populo usuratio, nullo vnuquam decreto publico reprehensa.

M. Sed vereor ut a regibus facile possit impetrari, ut ista verisimilitudine abduci in has leges, ut cuncte iuratas, aut a populis usurpatas concedant.

B. Ego quoque credo non minus esse difficile ut populo persuadeamus, ut iure a maioribus accepto, tot seculorum usu probato, vnde perpetuo tenore usuratio decedat. Neque puto necesse coniecuris personae qui quid sit facturus, cum videamus quid fecerit. Quod si veriusque obstinata pertinacia res ad arma veniat, vicitor quidem quod voleat ius victo dabit: sed tam diuidabit, donec qui in certamine erit inferior arma recollectis viribus resumet: quibus in contentionibus cum populi pernicie semper, sed cum exitio regum fere decertari solet. Ex hoc enim fonte omnes omnium regorum interitus promanant.

M. Ita fieri necesse est.

B. Hæc

B. Hæc ego altius fortasse quam opus erat repetiui: ve perspicue intelligeres vetus regnandi apud nos ius quale fuerit. Nam si sumo iure tecum egismus multo breuiore compendio quo volebam peruenire potuissem.

M. Quanquam mihi iam propemodum satisfeceris, tamen & istud quale sit libenter ex te audiam.

B. Hoc igitur primum mihi velim respondeas, probes definitionem legis à iureconsultis positam? qui legē esse aiunt quod populus sciuit, ab eo rogatus cui regandi ius est.

M. Probo equidem.

B. Consensimus autem legum vitijs deprehensis ab eisdem earum latoribus eas vel corrigi, vel abrogari posse.

M. Consensimus.

B. Illud autem opinor vides, qui nascuntur nobis reges, eos & legibus, & populi suffragio creari, non minus quam quos ab initio diximus electos: & aduersus non modo vim & fraudem sed negligentiam quoq; in legibus accipiendis non defutura populo legum latoni remedia.

M. Video plane.

B. Id modo interesse quod lex de nostris regibus ante aliquot secula sit lata: regnum vero cum initur, non ferri noua, sed vetus lex approbari solet. Apud eos vero qui singulis Regibus eligendis habent comitia simul lex ferri, rex fieri, & probari, regnum iacti solet.

M. Sic est.

B. Nunc ab initio si videtur, quid inter nos, conuenienter breuiter colligamus, ut si quid cemere sit probatum, sic & patnitentia locus.

M. Placet.

B. Primum omniū visum est nobis regem populi cau-
sare: neque bono rege quidquam præstantius di-
uinitus nobis dari, neque malo pestilentius.

M. Reæc.

B. Malum etiam regem diximus vocari tyrannum.

M. Diximus.

B. Et quia non est tanta bonorum copia, ut semper
probi suppetant quos eligamus, nec tanta nascendi
felicitas, ut fors illa semper bonos offerat, si non qua-
les optaremus, at quales vel consensus approbavit,
vel casus obtulit pro regibus habemus. Ea autem
quæ est vel in eligendis nouis, vel in oblatis forte na-
scendi approbandis alia in causa fuit, ut leges cupere-
mus, quæ regibus imperij modum facerent. Ex autem
leges nihil aliud esse debent, nisi expressa (quatenus
assequi possumus) boni principis imago.

M. Id quoque sumus confessi.

B. Iam restat opinor ut de pæna tyrannorum disser-
imus.

M. Id unum mihi reliquum videtur.

B. Igitur si Rex omnia legum vincula perfringat, pla-
neque hostem publicum se gerat, quid hic faciendū
censes?

M. Hæreo profecto. Nam et si rationes à te expositæ
videantur conuincere nullam nobis esse cum eo rege
societatem, tamen diuturnæ cōsuetudinis tanta vis
est, ut apud me legis vigorem obtineat. Ea adeo per-
tinaciter in animis hominū hæret, ut si quem aliquā-
do inuexerit errorem, eum tolerare præstet, quā dum
morbū assuetudine lenem curare contendimus, eo-
tius corporis statum labefactare. Ea enim quoq[ue]ndā
morborum

morborum est natura, ut dolorē quem afferunt praestat perficere, quam ancipitia remediā quæcere: in quibus experiundis ut cætera succedant, ita tamen atres dolores in medicando afferunt. , ut ipso morbo morbi cura sit perniciosior. Deinde quod me magis mouet, video istam quam tu vocas tyrannidem diuinō confirmatam oraculo: Et quod tu velut legum interitum execratis deus legem regni vocat. Eius loci me magis mouet autoritas quam omnia Philosopherum argumenta. Inde me nisi explicaueris, non erunt apud me tanti hominum commenta, ut non confessim ad hostes deficiam.

B. In communi ut video errore versaris, coque grauissimo, qui tyrannidem tyrannide confirmare coneris. **Quanta** enim sit consuetudinis tyrannis in animis hominum vbi altius radices egit, & nimium s̄pē hoc seculo sumus experti, & historiæ scriptor vetustus Herodotus, vctusto nos monet exemplo. Sed mihi veteribus exemplis non est opus, tete ipse consule. **Cogita** tecum quot sint res, nec hæ exiguæ, in quibus tationem secutus ab inueterata tot seculis consuetudine descivueris: ut iam domesticis experimentis didicisse potueris, nullam magis periculis esse plenam, quam sit ista, quam nos sequi iubent via publica. **Eam** te iubeo diligenter circumspicere quot ruinas, quantas strages in ea videbis? Sed si ipsa (quod dicitur) luce clarius est, non est quod in re perspicua vel probanda vel illustranda diutius immoter. **Quod** autem ad eum attinet locum quem ex historia Regū magis significas, quam explicas, vide quælo ne quæ in tyrrannorum vita dominus execratur, tu regibus ab eo concessa putes. Id ne fiat, primum te iubeo expē-

DE IURE REGNI

dere quid populus à domino petierit: deinde quæ nouæ petitionis causas habuerit: postremo quid populo dominus responderit. Primum regem petunt. At qualē? legitimū? at habebant. Erat enim Samuel eis à domino, penes quem ius præficiendi erat, datus, ius eis legitime ex legum diuinarum præscripto multos annos dixerat. At filij eius cum ius eo seniore dicerent multa flagitiosc faciebant, & aduersus leges iudicabant. Nondum video causam cur status publici mutationem, sed emendationem potius exposcerent, aut certe à domino expectarent, ut qui non adeo pridem totam Heli familiam à stirpe cuerit, ob causam prope similem. Quid igitur potunt? Regem, qualē vicinæ gentes habebant, qui domi iudex, foris imperator esset. Erant autem sic vera tyranni. Nam ut Asia populi magis seruili animo sunt, quam Europæi, ita tyrannorum imperijs facilius parebant: neque usquam quod sciam ab historicis mentio sit legitimis regis in Asia. Præterea tyrannum non Regem hic describi vel ex eo facile appareret, quod in Deuteronomio formulam eis ante præscripserat, non modo ab hac diuersam, sed etiam plane aduersam: ex qua formula Samuel, cæterique iudices tot annos ius dixerat: quam cum reijcerent, dominus se reiectum ab eis conqueritur.

M. At non tyrannum, sed Regem dominus cum ubi que vocat.

B. Vocat quidem Regem: nam domino peculiare est, quoties alloquitur populum, populari uti sermone. Itaque vocabulo utitur cum vulgo communis, sed ne quem ambiguus eius usus deciperet, hic diserte expavit, quis esset eius vocabuli usus apud gentes vi-

cinas.

cinas.

M. **Ista ut vera sint**, illa tamen Pauli proprius nos virginem, qui pro salute principum nos iubet orare, tandem abest ut detrectare imperium, multo minus, detrahere de solio, detraetosuc trucidare permittat. At quos principes commendat ille nostris precibus? omnium qui vñquam fuerunt crudelissimos, Tiberios, Caligulas, Cludios, Nerones, nam ijs fere & quales sunt Pauli Epistolæ.

B. **Quod autoritatis tantum in Paulo esse statuas**, ut apud te omnium Philosophorum, & iure consultorū scriptis vna eius sententia præponderet, recte mihi facere videris. Sed vide ut satis eius sententias expenderis. Non enim verba solum examinare oportet: sed quibus temporibus, ad quos, & cur scripsit. Primū igitur videamus quid Paulus scripsit. Scribit enim ad Titum Cap. 3. Admone principibus & potestatis subditos dicto obedire: ad omne opus bonum paratos esse. Vides opinor quos hic parandi constitutæ fines. Idem ad Timotheum Cap. 2. scribit, ut oreamus pro omnibus, etiam pro regibus, & cæteris magistratibus, ut inquit tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Vides & hic quem orandi finem statuat: nempe non salutem regum, sed Ecclesiæ tranquillitatem. Ex quo non erit difficile orationis quoque formam concipere. In Epistola autem ad Romanos Regem etiam definit, prope ad dialecticam subtilitatem. **Esse enim ait ministrum cui gladius à deo sic traditus, ut malos puniat, ac bonos foueat, & subleuet.** Non enim de tyranno inquit Chrysostom⁹, hæc à Paulo scribuntur, sed de vero, & legitimo magistratu, qui veri dei vices in terris gerit: cui qui re-

sistit, certe dei ordinationi resistit. Sed nec statim si pro malis principibus est orandum, hinc colligere debemus eorum vitia non esse punienda: non magis certe quam latronum pro quibus etiam orare iubemus: nec si bono principi parendum est, ideo malo non erit resistendum. Quod si etiam causam quæ Paulum ad hæc scribenda impulerit respicias, vide ne vehementer hic locus contra te faciat. Scripsit enim hæc ut quorundam temeritatem castigaret, qui negabant imperia magistratum Christianis esse necessaria. Nam cum potestas magistratum aduersus malos sit comparata, ut omnes æquo iure viueremus, & exemplum iusticæ diuinæ inter homines remaneret, nullum cius usum esse contendebant, inter homines adeo à vitiorum contagio alienos, ut ipsi sibi Lex essent. Non igitur hic Paulus de ijs qui magistratum gerunt agit, sed de ipso magistratu: hoc est de functione & officio eorum, qui alijs præsunt: nec de uno, aut altero genere magistrat, sed de omni legitimi magistratus forma: nec ei contentio est, cum eis, qui malos magistratus cohercendos putant, sed cum hominibus omne magistratus imperium detractantibus: qui libertatem Christianam absurdè interpretantes affirmabant indignum esse, ut qui à dei filio essent emancipati à dei spiritu regeretur, sub ullius hominis potestate essent. Eorum errorem Paulus ut refelleret, ostendit magistratum rem esse non modo bonam, sed etiam sacram: nempe dei ordinationem: & ad id institutum, ut hominum cætus & ciuitates ita continerentur, ut & dei beneficia in se agnoscerent, & alijs ab alijs iniuriam abstinerent. Qui in honore constituti essent, Deus legum suarum iussit esse custodes. Quod si leges (ut sunt) bonas esse fatcamur, & custodes carum.

des earum honore dignos, & custodū munus rem bo-
nam & utilem fateri cogemur. At terribilis est magi-
stratus. Quibus tandem? bonis, an malis? bonis ter-
rori non est, ut qui ab iniuria eos tucatur, sin malis est
terrori, nihil ad te qui spiritu dei regetis. Quid ergo
mihi opus, ut magistratui sim subiectus? inquietus, si do-
mini sum libertus. Imo ut te domini libertum probes,
pare eius legibus. Spiritus enim domini a quo te regi-
iactas, idem & legum est lator, & magistratum pro-
bator, & parendi magistratibus auctor. Igitur & in hac
parte facile inter nos conueniet magistratu in optimis
etiam ciuitatibus opus esse, eumque omni honoris ge-
nere prosequendum. Quod si quis contra sentiat, eum
insanum, intestabilem, atque omni suppicio dignum
existimamus. Repugnat enim aperie dei voluntati per
scripturas nobis reuelatae. Quod autem ad Caligulam,
Neronem, Domitianū, & reliquos eius generis tyran-
nos attinet: cur violati iuris diuini, & humani pœnæ nō
debeant exigi? Nihil hic apud Paulum habes, qui de
ipsa magistratum potestate, non de malis male pot-
statem eam gerentibus differat. Nec si ad Pauli regulā
id genustyrannorum examines omnino magistratus
erunt. Quod si quis contendat malos etiam principes
esse a deo ordinatos, vide ne captiosa sit hęc oratio. De-
iis enim ut malo nodo malum quod aiunt cuneum ad-
hiceret, malum hominē malis puniendis interim p̄f-
ficit: sed humanę malitię Deum autorem esse, nemo
sanus audebit affirmare. Quemadmodum animad-
uertendi in malos eundem esse auctorem nemo igno-
rat. Magistratus quoque bonus fere malum hominem
eligit, qui sit carnifex in p̄enis noxiōrum repetendis.
Hunc quidem carnificem et si magistratus ad id mun-

K. 3:

assumit,

assumit, non protinus ei impunitas omnium scelerum tribuitur: nec superiorum esse vult, quam ut legibus interrogari possit. Non commorabor diutius in hac similitudine, ne adulatores aulici paru honorifice modo de magistratu summo loqui clament. Sed utcunq; clamabunt, certe illud negare non possunt, carnificis functionem partem esse munera publici, ac fortasse etiam regij, vel ipsorum regum testimonio: qui quoties aliquis ex ministris publicis violatur, sc; suamque maiestatem, atque corpus violari querantur. Poena autem scelerorum ut si quid aliud, ad munus regium spectat. Quid praefecti urbium? quid castrorum? Quid praetores? Quid ipsi consules? Isne etiam Paulus nos subditos esse iubet? an pro priuatis habet? At ab omnibus non modo minoribus magistratibus, sed ab eis etiam qui sunt regibus aequales ratio mali obiti impensis solet exigi. Velim ergo, qui ex Pauli verbis tantam regibus potestatem datam somniant, aut ostendant ex eodem Paulo solos reges potestatis nomine hic accipiendos, ideoque solos legum penitentiam eximendos: aut si cum potestates dicimus, intelligantur etiam alii magistratus ab eodem auctore deo in eundem usum instituti: illud quoque velim ostendant, ubi omnes magistratus legibus soluti, & a penitentia metu liberati pronuntientur: aut solis regibus ista immunitas sic concessa, ceteris, qui in potestate constituti sunt negata.

M. At potestatibus sublimioribus omnes vult esse subditos.

B. Iuber quidem: sed isto nomine potestatis necesse est, ut & ceteros magistratus comprehendat: nisi forte Paulum credamus existimare in ciuitatibus quae regio cas-

gio careant imperio nullam potestatem, sed plane
esse.

M. Istud ego neque credo, nec est verisimile: eoque
magis in hac sum sententia, quod omnium huius lo-
ci interpretum doctiorum consensus tecum facit, qui
istam Pauli disputationem aduersus eos institutam
putant, qui omnes propterea leges & magistratus nihil
ad se pertinere contendebant.

B. Quid autem illud, quod nuper dixi? credis ne tyrā-
nos illos omnium sauvissimos ad Pauli formulā per-
tinere?

M. Imo quid tu affers, cur id non credam? præsertim
cum Hieremias tam sollicite moneat Iudeos, idque
diuinitus ut regi Assyriorum parcent, nec vlla ratione
imperium eius reijciant. Atque inde colligunt pari-
tatione cæteris quoque tyrannis quantumuis imma-
nibus esse parendum.

B. Ut prius ad id quod posterius a te positum est respō-
deam, illud oportet animaduertas, Prophetam non
iubere ut omnibus tyrānis parcent Iudei, sed vni As-
syriorum Regi. Quod si tu ex eo, quod vni singulari-
ter iussum est, legis formulam colligere velis, primū
non ignoras (docuit id te enim dialectica) quam ab-
surde sis facturus: deinde periculum tibi erit, ne pa-
sibus te armis oppugnatores tyrannidis aggrediantur.
Nam aut oportet ostendas, quid sit in hac re singula-
re, cur eam omnibus vbiique imitandā proponas: aut
si id non potes, confitendum erit, ex alijs singularib⁹
dei mandatis, quicquid de uno aliquo sit iussum, id
ad omnes ex quo pertinere. Hoc, si semel (quod
tibi necesse erit) admiseris, statim tibi obijcietur, deī
quoque iussu Achab occisum: præmium quoque

diuinatus interfectori & promissum & praestitum. L.
taque ubi tu eo refuges, omnibus tyrannis ideo pa-
zendum, quia Deus per Prophetam iussit populum
suum vni tyranno parere: statim tibi occinctur, om-
nes tyrannos etiam a suis occidi debere: quia Achab
iussu diuino a copiarum suarum praefecto sic interfec-
tus. Igitur te admoneo, ut firmius aliquod propugna-
culum tyrannis e scriptura pares: aut ea in praesentia
relicta ad Philosophorum scholam reueritaris.

M. De isto quidem cogitabo. Sed interim unde sum
digressi eo redeamus. Quid tandem e scripturis pro-
fers, cur liceat tyrannos impune occidere?

B. Primum id affero, quod cum diserte praeceptum sit,
de scelere, & sceleratis e medio tollendis sine vlla ex-
ceptione gradus aut ordinis, nusquam tamen in sa-
cris literis tyrannis, quam priuatis magis est caueum.
Deinde quod definitio potestatis a Paulo tradita, ad
tyrannos nihil omnino pertineat. Quippe qui impe-
rij vim accommodent non ad populi utilitatem, sed
ad suas libidines explendas. Præterea animaduerten-
dum diligenter, quantum Paulus tribuerit Episco-
pis, quorum functionem miris, & veris laudibus af-
ficit, ut qui quodam modo Regibus compositi ex ad-
uerso respondent, quatenus materiæ utriusque substra-
etæ natura patitur. Sunt vnum alteri internorum, al-
teri extenorum morborum medici: neque tamen
alteros ab alterorum imperio solutos & liberos esse
voluit. Sed quemadmodum Episcopi in civili com-
munione vitæ exercenda sunt regibus subditi, ita &
reges Episcoporum spiritualibus admonitionibus pa-
sere debent. Horum autem Episcoporum dico cum tâ-
ta sit amplitudo & dignitas, eos neque lex vlla diuina,

aut humana scelerum pœnis eximit. Et ut exteris o-
mittamus, Papa ipse, qui quasi Episcoporum Episcop^o
habetur, qui ita super regum omnium fastigium as-
surgit, ut Deus quispiam inter homines habet velit,
nec à suis quidem Canonistis, genere hominum ei ad-
dictissimo legum pœnis eximitur. Nam cum absurdū
existimarent Deum (non enim dubitant hoc nomine
cum appellare) hominum animaduertioni esse obnoxi-
um, & iniustum putarent maxima scelera, & fædissima
flagitia cuiquam impunita fore, ratione ex cogitau-
rū, qua & scelera pleberentur, & Papa tamen sacrosanc-
tus & inuolatus haberetur. Aliud enim Papæ, aliud
eius hominis qui Papa esset ius existimabant: & cum
Papam, quem errare posse negant, legum cognitioni
eximant, cum tamen hominem qui est Papa, vitijs, &
vitorum pœnis obnoxium esse fatentur, neque magis
dixerendi subtilitate, quam animaduertendi seuerita-
te suam sententiam declararunt. Longum esset expli-
care, qui pontifices, siue (ut eorum more loquar) qui
homines, qui pontificum personam gesserint, nō mo-
do viui magistratum cierare sint coacti, sed mortui e-
tiam sepulchris eruti, & in Tiberim proiecti sint. Sed
ut vetera omittam, Pauli quarti memoria recens in a-
nimis adhuc hæret, in hunc odium publicum sua Rō-
ma noui generis decreto nuper testata est. Itani enim
cui ille erat electus, in propinquos, in statuas, in pic-
tas eius imagines exercuit. Nec debet hæc interpreta-
tio subtilior tibi videri, qua potestatem ab eo, qui præ-
est separamus, quam & Philosophia agnoscit. & veter-
es interpretes probant, nec vulgus illud ineruditū &
à disputandi subtilitate alienum ignorat. Neque enim
opifices cellularij in suz artis probiū factum accipiūt,

L

Si quis

si quis vel faber vel pistor ob latrocinium pœnas luit: sed gaudent potius collegium suum facinoris hominibus esse purgatum. Quod si quis contra sentiat, verendum reor ne potius hominum pœna, quibus conscientia scelerum est conjunctus, quam collegij infamia dolere videatur. Neque reges, opinor, si lectorum à facinoribus & adulatoribus consilia caperent, suamque magnitudinem non potius virtutum officijs, quam iniquitate scelerum pietarentur, nec ægre ferrent tyrannorum supplicia: aut ex eorum qualicunque intentu maiestatem regiam imminui existimarent. Quin repurgatam potius, à turpissimæ labi fæditatis eam gaudent. Præsestitum cum latronibus vehementissime idque optimo iure soleant irasci, si qui regium non solum suis maleficijs prætendunt,

M. Nec iniuria certe. Sed his iam omissis velim ad cetera capita quæ à te proposita sunt pergas.

B. Quæ tandem capita dicis?

M. Nempe quibus temporibus, & ad quos Paulus ista scripsit, aueo enim scire quid ista cognitio ad præsens argumentum faciat.

B. Mos hic quoque tibi geretur. Ac primum ut de tempore agam, scripsit hæc Paulus in ipsa nascentis Ecclesiæ infantia, quibus temporibus non solum criminie vacare, sed iniustas etiam criminandi causas quærentibus locum maledicendi neminem dare oportebat. Deinde ad homines scripsit è diuersis gentibus, atque adeo è toto Romani imperij corpore in unum cœtum collectos: in ijs autem pauci erant opibus insignes: qui magistratum gererent, aut gessissent, propœnem. Qui inter ciues censerentur, non adeo multi, & hi fere iniquilini, aut etiam magna ex parte libetinæ

bertinæ conditionis, cæteri fore opifices & serui. In his non decrallit, qui libertatem Christianam latius prætenderent, quam Euangelij simplicitas pateretur. Hæc igitur multitudo è promiscua plebis turba, quæ magno labore tenuem victu quarebat, nō tam solicita esse debebat de reip. statu, de imperij maiestate, de Regum vita & officijs, quam de tranquillitate publica, & ocio domestico: Neque iure amplius sibi vendicare poterat, quam ut sub imperij qualiscunque umbra lateret. Ea si quam publicæ administrationis partem capessere tenuasset, non modo stulta, sed insana prorsus existimari debebat: nendum è latebris suis prodiret, & rerum gubernacula tenentibus negotiū facefferet. Copeſcenda etiam erat luxuries immatura, Christianæ libertatis incommoda interpres. Quid igitur Paulus ad eos scribit? nullum procul dubio notum præceptum, sed illa tantum vulgata, ut ciues magistratibus, serui Domini, viris vxores parerent: neque existimarent iugum domini quamlibet leue, nos officiorum vinculis liberare: Sed animo quam antea int̄tioſe nos esse debeat ut per omnes officiorū gradus nihil omittamus, quod ad hominum benevolentiam honestis artibus compagrandum facere posset. Ita deum futurum, ut nomen dei propter nos intel̄t gentes bene auditet: & gloria Euangelij latius propagaretur. Ad hæc præstanta pace publica erat opus, cuius custodes erat, principes & magistratus, et si mali. Visne huius rei manifestam ante oculos tibi ponam imaginēs. Finge ad Christianos, qui sub Turcis viuunt aliquem enotris doctoribus scribere, ad homines inquam re tenues, animo demissos, & inermes, & paucos, & ad omnem omnium iniutiā expositos. Quid rogo aliud consulere, quam quod Pau-

lus Ecclesiæ, quæ tum Romæ erat quam quod Hieremias in Assyria exulantibus consulebat? Illud autem certissimum est argumentum, quod Paulus eorum hominum ad quos tum scribebat, non autem vniuersorū ciuium rationem habebat, quod cum maritorum erga vxores, vxorum erga maritos, parentum in liberos, liberorum erga parentes, seruorum in dominos, dominorum in seruos mutua diligenter persequatur officia, quod sit magistratus officium eti scribat, non ramen eos nominatim (quemadmodum in superioribus ab eo factum est) compellat. Quam ob causam nulla cum ad reges, magistratusque alios dedisse præcepta putabimus? Præsertim cum eorum libido multo magis esset legum vinculis constringenda, quam priuatum? quam aliam causam arbitremur, quam quod nulli tum essent in Ecclesia reges, & magistratus ad quos scriberet. Finge Paulum his temporibus viuere, quibus non modo populus, sed principes etiam Christianum nomen profitentur. Sit eodem tempore princeps aliquis, qui non modo leges humanas, sed etiam diuinas suæ libidini censeat obnoxias esse debere: qui sua nō modo decreta, sed etiā nutus pro legibus haberi velit: qui, vt inquit ille in Euágelio, neq; Deú timeat, neque reveratur homines, qui Ecclesiariū prouentus scurris, & balatronibus, ne quid nequius dicam, dividat: qui synceroris religionis cultores irrideat, & pro stolidis, & insanis habeat: Quid de his Paulus ad Ecclesiam scriberet? si sibi consentire volet, cum se pro magistratu habiturum negabit. Christianis omnibus interdicet, ne coniunctu, ne colloquio, ne consuetudine eius utantur. Civilium legum pñnas ciuib' relinquet. Nec præter officium eos facere existimabit, sicum quod

Icgo.

lege diuina nullum est ipsis commercium, eum ne suū esse regem arbitrentur. At non decrit ex aulica sciuitate, qui, quando perfugium honestum non suppetet, eo impudentiaz perueniat ut dicar, Deum populis iratum tyrannos immittere: quos velut ad pñas extendas carnifices constituat. Quod ut verum fateat tamen illud & que verum est, Deum plerunque de plebe infima homines tenues & prope ignotos excitare tyrannicaz superbiaz, & impotentiaz vltores. Deus enim (vti ante dictum est) malum è medio tolli iubet: neque ordinem aut sexum aut conditionem, ac ne hominem quidem excipit. Neque enim acceptiores illi sunt reges, quam mendici. Itaque vere asseuerare possumus, Deum omnium ex & quo patrem, cuius prouidentiam nihil latet, potentiaz nihil resistit, nullum scelus impune relicturum. Porro existet alius qui poscet è litteris sacratioribus exemplum regis à ciuibus puniti: quod si proferre non possem, non protinus effectum erit, vt quod illic factum non legamus, id pro scelesto, ac nefario confessim habeatur. Possum apud multas nationes plurimas ac saluberrimas recentere leges, quarū in sacris libris nullum est exemplum. Nam ut omnium nationum consensus approbavit, vt quæ lex iubet iusta, quæ vetat iniusta habeantur, ita nulla vñquam hominum memoria vetitum est, vt quod legibus non continetur, id ne omnino fieret. Seruitus enim ista nec vñquam recepta est, nec rerum natura tam fœcunda nouorum exemplorum eam recipi patietur, vt quicquid lege aliqua iussum non sit, aut illustri exemplo proditum: pro nefario, & scelerato sit habendum. Itaque si quis ex me requirat exemplum è sacerorum voluminum libris, vbi malorum regum pñna probetur,

ego vicissim ab illo petam ubi reprehendatur. Quod si nihil sine exemplo geri placeat, quata ciuikum institutum pars nobis restabit? quata item legum? Maxima enim earum pars non ex veteri exemplo est desumpta, sed aduersus nouas, & sine exemplo fraudes sancita. Sed iam plura, quam necesse erat exemplorum postulatoibus respondimus. Quod si Iudeorum reges à ciuibus puniti non sunt, hi non magnopere ad nostrū institutum faciunt. Non enim ab initio à ciuibus creati, sed à deo illis dati fuerunt. Itaque optimo iure, qui honoris eis erat auctor, idem & pœnarum fuit exactor. Nos autem id contendimus populum, à quo reges nostri habent, quicquid iuriis tibi vendicant regibus esse potentiores: iusque idem in eos habere multitudinem, quod illi in singulos è multitudine habent. Omnia aliarum gentium, quæ sub legitimis regibus degunt iura nobiscum faciunt. Omnes nationes, quæ regibus à se electis parent, hoc communiter sentiunt, quicquid iuris alicui populus dederit, idem eum iustis de causis posse reposcere. Hoc ciuitates omnes semper ius retinuerunt. Itaque Lentulos, quod cum Catilina de euerienda repub. coniurasset, se prætura coactus est abdicare: & dece in iure legum Romanarum cōdidores cū in summo magistratu essent in ordinem sunt redacti, & Venetorum duces aliquot, & Chilpericus Rex Frâcorum depositis imperij insignibus in monasterijs priuati consenserunt: & non adeo pridem Christiernus Cimbrorum Rex post vicesimum fere annum, quam exutus est regno in custodia vitam finiuit. Sed ne dictatura quidem (quod tyrannidis erat genus) non in populi potestate erat. Semperque id ius obseruatum est, ut beneficia publica male collocata repeti, & liber-

tas (cui

tas (cui iura maxime fauent) libertis ingratis adim
posset. Hæc de exteris nationibus hactenus dicta
sint, ne soli videamur ius nouum aduersus nostros
reges usurpasse. Quod autem ad nos propriæ perti-
net, res paucis verbis transfigi poterat.

M. Quo pacto? hoc enim libens audire cupio.

B. Possem enumerare duodecim, aut etiam amplius
reges, qui ob sceleræ, & flagitia aut in perpetuæ car-
ceres sunt damnati, aut exilio, vel morte voluntaria
iustæ scelerū pœnas fugerunt. Sed ne quis vetera, &
obsoleta me referte causetur, si Culenos, Euenos, &
Ferchardos cōmemorem, è patrum nostrorū memo-
ria paucos proferam. Iacobum tertium omnes ordi-
nes iure casum in conuentu publico iudicarunt, ob
summam erga suos crudelitatem & flagitiosam tur-
pitudinem: caueruntque in posterum ne cuiquam e-
orum qui coierunt, consenserunt, pecuniam operæue
contulerunt ea res fraudi esset. Quod igitur re gesta
recte, atque ordine factum iudicarunt, non est dubiu
quin ad exemplum in posterum propriæ voluerint:
nihil certe minus, quam L. Quintius, qui Seruſlui
Ahalam laudauit pro tribunali, quod Sp. Melium
tergiuersantem, & renuentein in ius venire, in foro
trucidauisset: nec ciuili sanguine pollutum, sed tyra-
nicæ de nobilitatum ille eum existimauit, & vniuer-
sa posterorum series affirmauit. Qui ciuis affectantis
tyrannidem cædem probauit, quid putas eum de ty-
ranno in ciuium bonis latrocinium, in sanguine car-
nificinam exercente facturum fuisse? Quid nostri
homines? Nonne qui facinus perpetratum sunt pub-
lico decreto impunitate prosecuti, de eo si quando
posterioris acciderit legem statuisse tibi videntur? Ni-

hil enim ad summam interest, de eo, quod factum est iudices, an de futuro statuas. Veroque enim modo de facinoris genere, & auctoris pena vel premio iudicatur.

M. Ita fortasse apud nostros homines valebunt: foris autem nescio quomodo alii gentes, haec accepturæ sint. Illis mihi satis faciendum vides: non ut in iudicio de criminis, sed in publica luce de fama, nec mea, (qui à suspicione procul absui) sed ciuium meorū. Vereor enim ne decreta, quibus te tatis protectum putas, magis culpaturæ sint exteræ nationes, quæ facinus ipsum plenum atrocitatis & inuidiæ. De exemplis vero quæ proposuisti scis, ni fallor, quid pro cuiusque ingenio, & iudicio in veranque partē dici soleat. Velim igitur (quoniam cætera non tam ex hominum decretis quam è naturæ sonibus mihi vistæ es expedisse) si quid habes, quod pro legis istius æquitate dicas, paucis exponas.

B. Et si hoc iniquum videri potest, prolege à primis usque temporibus regni Scotici tot seculorum viu probata, populo necessaria, regibus nec iniqua, nec parvæ honesta, nunc demum accusata causam dicere apud exterros, tua tamen causa id experiar. Ac tanquam cum illis ipsis, qui tibi negotium facessere volent agere, primū illud rogo, quid est, quod hic reprehensione dignum arbitramini? causæne cur quæsita est? an legem ipsam? quæsita est enim ad coercendum iniustas regum libidines. Hoc qui damnat, eadem opera omnes omnium gentium leges damnet oportet, eandem enim ob causam omnes expetitæ sunt. An legem ipsam reprehenditis? regesque solui legibus æquum existimatis? id quoque an expediatur

Expediat vjdeamus. Ac populo quidem vt non expedit probem, non multis opus est verbis. Nam si recte superiore sermone medico regem comparauimus: vt non expedit populo impunitatem, quem vclit occidendi medico permitti, ita nec publice est utile, in onines promiscuam grassandi licentiam regibus donari. Populo igitur, cuius est in legibus ferundis summa potestas, non est quod succentemus, si quemadmodum regem bonum sibi, ita regi non optimo legem praesesse velit. Quod si regi hæc lex non sit utilis videamus an agi cum populo debeat, vt aliquid de suo remittat iure, & de ea abroganda non in trinundinum, sed more nostro in quadragesimum diem indicamus comitia. Interim vt de eadem hic inter nos disseramus, dic mihi, qui insanum vinculis liberat, cōmodumne insanientis tibi respicere videtur?

M. Minime.

B. Quid qui febre laboranti ita vt non multum absit ab insania fūigidam assidue petenti det? Eumne bene mereri de ægrotante putas?

M. At ego de sanis regibus loquor. Et recte valentibus medicina, & sanis regib. opus esse legibus nego. Tu vero reges omnes malos videri vis, omnibus enim leges imponis.

B. Minime quidem omnes: sed nec vniuersum populum existimo malum, & tamen lex vniuersum vna voce alloquitur. Eam autem vocem mali formidant: boni ad se nihil attinere putant. Ita nec reges boni quod indignentur huic legi habent, & mali si saperent, legis latoti gratiam haberent, qui, quod ipsis inutile futurum intelligebat, id ne eis licet, statuit. Quod profecto facient, si ad sanitatem aliquando redibunt:

M

non

non secus ac morbo leuati medico gratias agunt, quem, quod ægrotantium cupiditatibus non obsequeretur, oderant. Si in sua persecuerent reges infama, qui maxime eis obsequitur, is maxime iudicandus est inimicus. In hoc genere sunt adulatores: qui dum eorum vitia blandiendo fouent, morbum augent, ac tandem una fere cum regibus præcipites sunt.

M. Negate certe non possum, quin tales principes legum vinculis fuerint & sint constringendi. Nullum enim monstrum est violentius, & magis pestiferum homine, ubi (ut in poetarum fabulis est) semel in belluam degenerauerit.

B. Hoc tu multo magis dicas, si animaduertaris quam multiplex animal sit homo, & quam è varijs monstris compositum. Quam rem veteres poetae & acute peruiderunt, & eleganter expresserunt: cum Prometheus tradunt in homine fingendo è singulis animantibus aliquam particulam in eum contulisse. Omnium sìgillatim referre naturas infinitum esset: certe duo monstra teterrima in homine perspicue apparent, ira, & libido. At leges quid aliud agunt, aut expetunt, quam ut hæc monstra pareant rationi? utque rationi dum non obtemperant, ea suarum iussionum vinculis coercant. Qui soluit igitur vinculis siue regem, seu quemuis alium, non unum ille hominem soluit, sed duo monstra longe crudelissima aduersus rationem immittit, & ad legum claustra perstringenda amat: ut recte ac vere mihi dixisse videatur Aristoteles, qui legi pareat, cum Deo, & legi parere: qui regi, homini, & bellux.

M. Et si hæc satis concinnè dici videantur, dupliciter à nobis

nobis erratum arbitror. Primū, quod postrema cum prioribus mihi non satis conuenit videatur. Deinde, quod ut cetera nobis constent nihil mihi profectum adhuc videtur ad summam nostrā disputationis. Superiorius enim cōsensimus eandem regis & legis vocem esse debere. Hic cum legibus facimus obnoxium. Hoc autem ut cōcedamus maxime verum esse, quid tandem hac conclusione promouimus? quis enim tyrānum ē rege factum iūs vocabit? ius enim sine virtusbus vereor ut per se satis sit potens ad regem sui munieris oblitum coercendum, aut inuitum ad causē dictionem trahendum.

B. Vereor ut satis animaduertteris, quæ de regia potestate sunt superiorius disputata. Nam si animaduertisses, facile intellexisses ista quæ modo recitasti non esse inter se pugnantia. Id quo facilius accipias, primum mihi responde: cum magistratus vel scriba p̄̄xit verba p̄̄coni, nonne eadem est utriusque vox p̄̄conis dico & scribæ?

M. Eadem proorsus.

B. Vter tibi maior videtur?

M. Qui verba p̄̄xit.

B. Quid Rex edicti auctor?

M. Major utroque.

B. Ad hanc igitur imaginem componamus regem, legem, & populum. Regis & legis eadem est vox. Vter auctoritatem habet ab altero? Rex ne à lege, an lex à rege.

M. Rex à lege.

B. Vnde id colligis.

M. Quia non Rex legi, sed lex regi coercendo quæsita est. Et à lege id ipsum habet, quod Rex est. Nam

absque ea tytannus esset.

B. Lex igitur rege potentior est: ac velut rex & moderatrix, & cupiditatum, & actionum eius.

M. Id iam concessum est.

B. Quid populi & legis? nonne eadem vox est?

M. Eadem.

B. Ut et potentior, populus an lex?

M. Vniuersus opinor populus?

B. Cur id opinaris?

M. Est enim velut patens, certe auctor legis, ut qui causa vbi vsum est condere, aut abrogare potest.

B. Igitur cum lex sit rege, populus lege potentior, videntur num sit, ad quem regem in ius vocemus. Hoc item excutiamus, quae alterius causa sunt instituta, nonne sunt minoris illis quorum causa quae sita sunt?

M. Istud velim apertius.

B. Hac igitur sequere. Frumentum non equi causa competratam est?

M. Equi scilicet.

B. Quid Ephippia, phaleræ, calcaria?

M. Eadem causa.

B. Equus autem si nullus esset, nullus harum rerum foret usus.

M. Nullus.

B. Equus igitur, omnibus his præstantior est.

M. Quidni.

B. Quid equus in quem usum expetitur?

M. In plurimos. In primis autem ad victoriam bello parandum.

B. Pluris igitur victoriam equis, armis, ceterisque rebus, quae in usum belli parantur, estimamus.

M. Pluris profecto.

B. In

B. In rege creando quid potissimum spectarunt homines?

M. Populi ut opinor utilitatem.

B. Quod si nullus hominum cœtus esset, regibus non foret opus?

M. Nihil prorsus.

B. Populus igitur rege præstantior.

M. Necesse est.

B. Si præstantior est, etiam & maior. Rex igitur cum ad populi judicium vocatur, minor ad maiorem in ius vocatur.

M. At enim quando sperabimus istam felicitatem, ut populus vniuersus in id quod rectum est contentiat.

B. Id quidem vix est sperandum. Expectare certe necesse non est: alioqui neque lex ferri, nec magistratus creari posset: neque enim vlla fere lex satis æqua est omnibus: nec hominum fere quisquam est ea populi gratia, ut neminem habeat, aut inimicum, aut inuidum, & obtricatorem. Id modo queritur, ut lex maiori parti sit utilis, & de candidato maior pars bene sentiant. Quod si maior populi pars legem iubere, & magistratum creare potest, quid vetat, quo minus & ipse de magistratu iudicare, & iudices ei ferre queat? aut si Tribb. plebis Romani, & Ephori Lacedemoni ad leniendam vim imperii sunt quæsiti, iniquum ne cuiquam videri debet, si liber populus aut simili, aut etiam diuersa ratione in reprimenda tyrannidis acerbitate sibi prospexerit?

M. Hic ergo proptermodum videre videor, quid populus possit, quid autem velit, aut ferat, difficile est iudicare.

Maior enim pars fere vetera, & consueta requirit, à nouitate abhorret: quod eo magis mirandum est, cùm in cibis, vestitu, & officijs totoque supelleculis instru-

mento tanta sit inconstantia.

B. Noli putare hæc à me dicta esse, quod quicquā noui in hoc genere fieri velim, sed ut ostenderem id, & tunc fuisse, ut Rex apud iudices causam diceret. Quod tu propemodum incredibile, nedum nouum credebas.

Nam ut omittam quoties id factum sic apud maiores, uti ante à nobis aliqua ex parte dictum est, & tunc ex historiā facile colligere potes, audistine ymaginam ab eis, qui de regno contenderebant, iustum esse ad arbitrios?

M. Apud Persas quidem id factum aliquando audiui.

B. Et nostri scriptores idem à Grimo, & Mikolumbo Secundo factum narrant. Sed ne id genus cognitorū à litigantibus ipsorum consensu assumi soleat causis, ad iudices ordinarios veniamus.

M. Hic vero ne propemodum idem facias, ac si quis in Oceano captandis balenis tendat retia.

B. Quamobrem vero.

M. Quia omnis prehēsio, coercitio, animaduersio potentioris est aduersus inferiores. Regem vero ad quos iudices adesse iubebis? Ad eosne in quos ipsi summa iudicādi est potestas? quos uno illo verbo, Veto, possit compescere?

B. Quid si maior aliqua potestas reperiatur? cui id iuris sit in reges, quod regibus est in ceteros?

M. Audire istud cupio.

B. Hac si meministi, in populo diximus esse potestatē.

M. In vniuerso quidē populo, aut in maiore eius parte. Illud etiam amplius tibi largior, in ijs, in quos populus, aut maior pars populi eam potestatē transmisserit.

B. Bene facis, qui me isto labore leues.

M. Sed non ignoras maiorē multitudinis partem vel metu,

metu, vel præmijs, vel spe largitionis, & impunitatis corrumpi, ut sua commoda & voluptates, publicæ utilitati, atq; etiam incolumenti præferant: qui autem ijs rebus non moueantur, non adeo multi sunt.

Rari quippe boni numero sunt: vix totidē, quot eam portæ, vel diuitis ostia Nili.

Omnis autem reliqua colluuiis sanguine & rapinis saginata suam libertatem habet venalem, alienæ inuidet. Ut etiam eos præterea quibus malorum quoque regum nomen est sacrosanctum. Omitto etiam illos, qui ersi non ignorant, quid liceat, & æquum sit, tamen honestis periculis quietam inertiam præferunt: & in euentus expectationem animo suspensi sua cōsilia componunt: aut fortunam partium non causam sequuntur. Hæc quanta sit futura multitudo vides.

B. Magna profecto: nec tamen maxima. Nam tyranorum iniurie ad multos, beneficia ad paucos pertinere possunt. Cupiditas enim vulgi inexplebilis, velut ignis adiecta materia vehementius accenditur: quod vero à multis aufertur per vim, paucorum magis alit famem, quam satiat libidinem. Deinde taliū fere hominum fluxa est,

Et cum fortuna statque caditque fides.

Quod si etiam in sententia maxime perstarent, tamen in civium numero non essent habendi. Violatores enim sunt humanæ societatis, aut certe proditores: quod vitium si in rege ferendum non est, multo minus in priuato est tolerabile. Qui igitur ciues habēdi sunt: qui legibus parent, societatem hominum tueruntur, qui labores omnes, omnia pericula malunt pro suorum salute obire, quam in ocio ab honestate sēiuncto per ignauiam consenscere: qui non præsentes

B. DE PONTE

M. 4.

fructus,

fructus, sed aeternitatis memoriam ante oculos propolitam habent. Quod si quos timor, & rerum suarum respectus a periculis reuocat, tamen & facinoris præclari splendor, & virtutis pulchritudo animos delectos ei get: & qui autores, qui duces esse non audiunt, comites fieri non accusabunt. Itaque si ciues non è numero, sed dignitate censeantur, non solum pars melior, sed etiam maior, pro libertate, pro honesto, pro incolomitate stabit. Quod si etiam tota plebs dissentiat, nihil istud ad præsentem disputacionem facit: non enim hic quid futurum sit, sed quid iure fieri possit querimus. Sed iam ad ordinatio iudicia veniamus.

M. Istud iamdudum expecto.

B. Si priuatus quispiam præmium, aut agri sui partem contra quam æquum est à rege teneri contendat, quid hic priuato faciendum censes? cedetne agro, quoniam regi iudicem ferre non poterit?

M. Minime. Sed non regem, sed procuratorem eius adesse iubebit.

B. Iam istud perfugium, quo tu uteris, quam vim habeat vide. Mea enim nihil refert, an ipse Rex aderit, an eius procurator, utroque enim modo regis periculo litigabitur: ei, non procuratori ex euentu iudicij damnum, aut lucrum accedit. Ipse denique reus est: id est, is cuius res agitur. Nunc tu velim consideres, quam non modo sit absurdum, sed etiam iniquum de prædiolo, de luminibus, de stillicidijs aduersus regem iudicium dari: parricidij, beneficij, perduellionis nullum esse iudicium. In minoribus rebus seueritate iuris uti, in maximis flagitijs summam licentiam, & impunitatem permitti: ut plane verum esse videatur antiquum

antiquum illud, leges arancarum telis esse persimiles,
quæ muscas detineant, animalia maiora transmittant.
Neque iusta est illa quorundam querela, & indignatio
qui dicunt neque honestum, nec æquum esse, ut de re-
ge ab inferioris ordinis homine pronuntietur, cum in
hunc de pecunia vel agro iam id videant receptum: &
summi secundum regem viri plerunque causam dicat
apud iudices, neque diuitijs, neque nobilitate nec re-
bus gestis pares: ac neque adeo multum supra vulgus
eminentes: longeque maiore interuallo infra eos, quæ
supremi ordinis homines sint infra reges. Nec ea tamē
re optimates illi, ac viri primarij de sua dignitate quic-
quam detraherum existimant. Quod si semel illud re-
cipiamus, ut nemo apud iudicem nisi omnibus rebus
superiorem sisti possit, expectandum erit tenuioribus,
donec regi aut libeat, aut otium sit, ut de nobili reo
cognoscatur. Quid quod istorum querela non modo in-
iusta sed etiam falsa est, nemo enim, qui ad iudicem
venit ad inferiorem venit: præsertim cum tantus ho-
nors à deo ipso iudicium ordini habeatur, ut eos non re-
ges modo, sed etiam deos vocet: suamque quoad fieri
potest, dignitatem, cum eis communicet. Itaque pon-
tifices illi Romani, qui regibus pedes suos gratiose in-
dulgebant osculandos, qui aduenientibus ad se mulas
suas obuiam honoris causa mittebant, qui pedib^o Im-
peratorum ceruices conculcabant, in ius vocati pare-
bant: à iudicibus coacti se magistratu abdicabant. Io-
annes vicesimus secundus e fuga retractus etiam in car-
cerem coniectus, ac vix tandem pecunia liberatus aliū
in suum locum surrogatum adorauit: atque illa adora-
tione iudicium sententiam approbavit. Quid Synod^o
Basilensis? nonne communi omnium ordinum con-

sensu statuit, atque sanxit, pontificem subiectum esse
senatus sacerdotum. Quibus autem rationibus ut id fa-
cerent, patribus illis persuasum sit, è conciliorum actis
repetere potes. Reges igitur, qui pontificum maiestatē
tanto supra se fatentur eminere, ut suæ celsitudinis fa-
stigio omnibus eis obumbreret, nescio quo modo in eo
suæ dignitatis imminutionem positam censem, quo
pontifex è tanto altiore solio descendere, se non puta-
uit indignum: ut videlicet causam in concilio Cardi-
naliū diceret. Quid quod falsa est eorum querela,
qui indignantur se ad inferioris tribunal sisti. Nō enim
in iudicijs damnat & absolvit nescio quis Titius, aut
Sempronius, aut Stichus, sed lex ipsa: cui ut reges pa-
tent, honorificum iudicarunt clarissimi Impp. Theodo-
sius, & Valentinianus. Eorum verba quoniam dig-
nissima sunt omnium seculorum memoria hic appo-
nunt. Digna (inquiunt) vox maiestate regnantis, legi-
bus se alligatum principem fateri. Et re vera imperio
maius est submittere legibus principatum: & oraculo
præsentis edicti quod licere alij nō patimur, indicamus.
Hæc optimi principes & senserunt, & sancuerunt: ne-
que pessimi eadem non vident. Nero enim in morem
citharedorum cultus, non modo gestus & motus eorum
obseruasse dicitur, sed etiam cum in iudicium est ven-
tum inter spem, timoremque sollicitus de victoria ste-
tisse: et si enim se vietorem declaratum iri sciret, tam
victoriam honestiorem fore existimabat, si non adula-
tione iudicantium, sed legitimo certamine esset adcep-
tus: legisque obseruationem non ad imminutionem
auctoritatis, sed ad victoriz splendorem facere opina-
batur.

M. Non est ut video tam insolens tua oratio', quam
initio

Initio putaram cum reges parere legibus volēbas: ntitur enim non tam Philosophorum quam regum, imperatorum & conciliorum Ecclesiae autoritate. Sed quod hic dicas non hominē, sed legem esse, quā iudicet, non satis assequor.

B. Reuoca paulum superiora in memoriam. Nonne regis, & legis eandem esse vocem diximus?

M. Factum.

B. Quid scribæ, & præconis, cum legem pronuntiat?

M. Eadem.

B. Quid iudicis, cum legem decreto suo præterxit?

M. Eadem.

B. Vter vero ab utro auctoritatem habet, iudex nō à legi? an lex à iudice?

M. A lege iudex.

B. Vis igitur sententia à lege est, sola vero verborum pronuntiatio iudicis.

M. Videtur.

B. Imo nihil certius. Iudicū enim sententia secundū legem pronuntiatæ ratæ sunt, secus rescinduntur.

M. Nihil verius.

B. Vides igitur ex lege iudici, non è iudice legi auctoritatem esse.

M. Video.

B. Nec pronunciantis humilitas dignitatem legis imminuit, sed legum dignitas, siue Rex, siue iudex, siue præco eam pronunciet, semper est eadem.

M. Prorsus?

B. Lex igitur semel sancta primum vox est regis, ac deinde aliorum.

M. Ita est.

B. Rex igitur cum à iudice damnatur, legi damnari videtur.

videtur.

M. Plane.

B. Si à lege : igitur sua ipsius voce damnatur : siquidē eadem est legis & regis vox.

M. Sua ut videtur, non minus quam si literis sua manu scriptis teneatur.

B. Quid est ergo, quod de iudice tantopere laboram⁹? cum regis ipsius confessionem, hoc est legem teneamus. Quin & hoc inspiciamus, quod modo mihi venit in mentem. Rex cum in quavis causa pro iudice sedet, nonne omnes alias personas deponere debet, fratis, patris, propinqui, amici, inimici? solamq; iudicis personam retinere.

M. Debet.

B. Eiusque vnius meminisse personæ quæ actionis propria est?

M. Vellem istud magis perspicue dices.

B. Aduerte igitur: cū quis rem alienam clam inuolat, quid cum facere dicimus?

M. Furari opinor.

B. Quod nomen ei damus ob hanc actionem?

M. Furis videlicet.

B. Quid aliena vxore qui utitur tanquam sua?

M. Mæchari.

B. Quem euni vocabimus?

M. Mæchum.

B. Quid qui iudicat?

M. Iudicem vocamus.

B. Cæteris quoque ad hunc modum ab actionibus quas tum agunt, nomina recte dari possunt.

M. Possunt.

B. Rex igitur cū ius dicet, alias omnes personas exuot.

M. Exuot

M. Exuet profecto: & eas maxime quæ in iudicando, alteri litigantium officere possunt.

B. Quid de quo iudicatur? quod ei nomen ab actione dabimus?

M. Reum vocare possumus.

B. Et is nonne æquum est, ut personas quæ iudicio possunt officere exuat?

M. Certe is etiam si quas alias personas quam rei gerat, ex ramen nihil ad iudicem pertinent: cū ne pauperis quidem in iudicando Deus rationem habet velit.

B. Igitur si quis qui pictor est, & grammaticus iudicio contendat de arte pingendi aduersus eum qui pictor est, grammaticus vero non est, nihil ei grammaticæ scientia hic prodesse debet?

M. Nihil.

B. Nec pingendi peritia si ei de grāmatica sit cōtentio?

M. Nihilo magis.

B. Igitur in iudicio iudex vnum agnosceret nomen criminis videlicet, de quo reum aduersarius accusat.

M. Vnum.

B. Quid si Rex fiat parricidij reus, nomen regis an quicquam ad iudicem attinet?

M. Nihil. Sed parricidæ tantum, non enim in controversiam de re gno venit sed de parricidio.

B. Quid si duo Parricidæ in ius vocentur, alter Rex, alter pauper: nonne par cognitio iudicis erit de utroq;?

M. Par. Nec minus vere, quam eleganter mihi dictum videtur à Lucano, Reni mihi Cæsar in vndis.

Dux erat, hic socius. Facin^o quos inquinat, æquat.

B. Vere profecto. Non igitur de rege, & paupere hic iudicabitur, sed de parricidis. Tum enim de rege iudicaretur,

dicaretur, si quereretur de duobus uter esse debeat Rex: aut si in questionem veniat rexne sit Hiero an tyranus, aut si quid aliud in questionem veniat, quod proprie ad regis functionem pertineat. Veluti de pictore fit iudicium, cum quaeritur ecquid sciat artem pingendi.

M. Quid si rex sua sponte nolit, nec vi cogi possit, ut in fas veniat?

B. Hec ei causa cu omnibus facinorosis est communis, nullus enim aut latro, aut veneficus ultra in ius veniet. Sed scis opinor quid lex permittat, furem nocturnum quoquis modo, diurnum si telo se defenderit interficere. Quod si aliter, quam vi in ius protrahi non possit, meministi quid tum fieri soleat. Latrones enim potentiores quam ut iure cum eis agi possit, bello & armis persequimur. Nec alia fere bellorum omnium causa praetenditur inter nationes, populos, & Reges, quam iniuriae, de quibus cum iudicio non potest decerni, ferro cernitur.

M. Aduersus hostes quidem ob istas causas bella geri solent: cum regibus alia ratio est, quibus iure iurando sanctissimo interposito ad parendum sumus obstricti.

B. Obstricti quidem sumus. Sed illi contra priores promittunt se ex aequo & bono ius dicturos.

M. Ita res habet.

B. Mutua igitur regi cum ciuibus est pactio?

M. Ita videtur.

B. Qui prior a conuentis recedit, contraque quam partus est facit, nonne is pacta & conuenta soluit?

M. Soluit.

B. Soluto igitur vinculo, quod Regem cum populo concinbat, quicquid iuris ex pactione ad eum, qui pacta soluit

solutus pertinebat, id reor amittitur.

M. Amittitur.

B. Is etiam cum quo erat conuentum & que sic atque ante stipularionem erat liber.

M. Eodem plane iure, atque eadem libertate?

B. Rex autem si facit, quæ sunt soluenda societati humanæ, cuius continenda causa fuit creatus, quid cù vocamus?

M. Tyrannum opinor.

B. Tyrannus autem non modo non iustum habet imperium in populum, sed etiam populi hostis est.

M. Hostis profecto.

B. Cum hoste, ob graues & intolerabiles iniurias est iustum bellum.

M. Iustum sanc.

B. Quid in eo, quod cum totius humani generis hoste, hoc est tyranno geritur?

M. Iustissimum.

B. Bello autem cum hoste iusta de causa semel suscep-
to ius est non modo vniuerso populo, sed singulis etiā hostem interimere.

M. Fatetur.

B. Quid tyrannū-hostē publicum, quo cum omnibus bonis perpetuum est bellum? nonne singuli e tota generis humani multitudine iure omnes bellorū pānas ab eo expetere possunt?

M. Video nationes fere omnes in ea fuisse sententia.

**Nam & Thebe laudari solet, quod maritū, & Timoleon, quod fratrem, & Cassius quod filium interficerit: & Fulvius, quod filium ad Catilinam proficisci-
centem, & Brutus, quod filios, & propinquos, cù re-
grediendi tyrāni consilia eos resciisse inisse, nec auerit:**

N. 4.

& pub-

& publice præmia erant tyrannicidis, & honores à multis Græciæ ciuitatibus instituti: adeo (quod ante dictū est) nullum ne humanitatis quidem vinculum cū tyrannis esse existimabant. Sed quid singulorū assensum colligo? cum possum vniuersi prope orbis testimoniū proferre? Quis enim Domitiū Corbulonem non grauiter reprehendit, quod adeo generis humani salutē neglexerit, ut Neronem cum facile posset, imperio non deiecerit? Nec à Romanis modo est reprehensus, sed à Tyritate Persarum rege, nihil minus metuente, quam ne id exemplum ad se aliquando pertineret. Sed nec pessimorum hominum animi crudelitate efferrati ab hoc publico in tyrannos odio ita sunt liberi, ut non aliquando inuitis erumpat, & ad imaginem veri & honesti eos torpere, & obstupescere cogat. C. Caligulæ crudelissimi tyranni pari crudelitate ministri cum cæso domino tumultuarentur, & cædis auctores ad suppiciū deposcerent, subinde vociferantes quis imperatorem occidisset, Valerius Asiaticus homo consulatis è loco conspicuo vnde audiri, & cerni posset, exclamauit: vtinam ego cum occidisse. Ad hanc vocem homines prope omnis humanitatis expertes velut attoniti, à tumultu cessarunt. Tanta enim vis est honesti, ut leuisima specie eius animis oblata impetus violenti cōquiescat, & furor incitatus relâguescat, & rationis imperiū amentia velit nolit agnoscat. Neque isti, qui nunc ex lumen terræ clamoribus miscent aliter sentiunt. Id autem vel hinc facile intelligimus, quod quæ nunc gesta reprehendant, eadem autem in speciem atrociora è veteri historia cum recitantur, laudant, & probant: ex eoque aperte demonstrant se magis priuatis affectionibus obsequi, quam publico aliquo damno cōmoueri.

Sed

Sed quid certiorem testem quarimus, quid tyranni
miserantur ipsorum conscientia? Inde ille perpetuus
ab omnibus, & potissimum à bonis metus: & gla-
dium quem in alios districtum semper habent, suis
ceruicibus semper impendentem vident, & suo in
alios odio, aliorum in se animos metiuntur. Contra
vero boni neminem metuendo s̄epe creant sibi peri-
culum, dum non ex vitiosa hominum natura, sed è
suo in alios merito, aliorum in se benevolentiam ex-
pendunt.

B. Verum igitur illud existimas, tyrānos in s̄euissima-
rum belluarum numero habendos: tyrannicamque
violentiam magis esse contra naturam, quam pauper-
tatem, quam morbos, quam mortem, ceteraq; mala
quæ possunt hominibus sponte naturæ accidere.

M. Evidem cum rationum momenta mecum expē-
do, non possum negare, quin ista vera sint, sed cum
pericula, & incommoda occurunt, quæ hanc sentē-
tiam subsequuntur, continuo velut iniecto freno ani-
mus nescio quomodo labascit, & à recto illo nimium
stoico, & leuero ad utilitatem se inflebit, & prope de-
ficit. Nam si cuius tyrrannum occidere licebit, vide
quantam ad nequitiam fenestrā hominibus improbis
aperias? quantum bonis periculum creas? malis li-
centiam permittas, omnibus omnium rerum pertur-
bationem immittas? Quis enim cum Regem bonū,
aut certe non pessimum occiderit, non istam honesti
speciem suo sceleri prætendere poterit? aut si etiam
quiuis è ciuium honorū numero dignum omni sup-
plicio principem vel occidere frustra tentarit, vel etiā
cogitatum facinus peregerit, quātam omnium rerum
confusionem sequi necesse est? dum & mali tumul-

O tuabuntur,

tuabuntur, indignati ducem sibi creptum, nec omnes boni factum probabunt. Nec qui probabunt omnes auctorem libertatis aduersus scelestam factionem defendant, & plerique obtentu honesto pacis, suam segnitiem velabunt, aut potius virtutem alienam caluniabuntur, quam suam fatebuntur ignauiam. Hæc profecto utilitatis priuatæ recordatio, & publicæ causæ desertæ excusatio, & periculorum metus animum plerisque si non strangit, certe debilitat, & tranquillitatem & si non certissimam cogit incertæ libertatis expectationi præponere.

B. Tu si memoria teneas superiora, facile metu his tuus discutietur. Diximus enim quasdam esse tyrannidas populi liberis suffragijs comprobatas, quas ob administrationis moderationem regijs nominibus dignatur. Nemo me auctore non modo quenquā horum, sed nec eorum, qui per vim vel fraudem dominatum sibi pepererunt violabit, si modo civilis animi temperamentum in gubernando adhibuerint. Tales fuerunt apud Romanos Vespasianus, Titus, Pertinax: Alexander, apud Græcos: Hiero Syracusis, qui licet vi & armis imperiū pepererunt, tamen iusticia & aequitate meruerunt, ut inter iustos reges censeantur. Præterea ego in hoc genere quid fieri iure possit aut debet explicō, non ad rem suscipiendum exhortor. In illo enim satis est rei notatio, & dilucida explicatio. In hoc vero, & in suscipiendo consilio opus est, in aggrediendo prudentia, in efficiendo virtute. Hæc cum temporibus, personis, locis, cæterisq; rei gerendæ instrumentis, aut iuuentur aut cuertatur, si quis temere attentauerit, nihil magis eius erroris culpa ad me pertinet, quam medico qui remedia morborum cō-

mode

modo descripsit eius culpa est præstanta, qui alieno tempore ea ægrotantibus dederit.

M. Vnum mihi adhuc ad absoluendum hanc disputationem deesse videtur: id si adieceris cumulatum ab te beneficium accepisse me existimabo: nempe si quæ sit Ecclesiæ censura de tyrannis ex te intelligam.

B. Eam cum voles ex Epistola priore Pauli ad Corinthios tibi sumere licebit: vbi Apostolus vetat cum palam facinorosis aut flagitiosis ullum conuictus, aut sermonis habere commercium. Id si inter Christianos obseruaretur, sceleratis, nisi resipiscerent, fame, frigore, & nuditate pereundum esset.

M. Grauis profecto sententia: sed nescio an populus, qui tantum solet magistratibus ubique tribuere, sub hac formula reges etiam complectendos crederet.

B. Certe veteres Ecclesiastici scriptores ita ad vnu Pauli sententiam intellexerunt. Nam & Theodosium imperatorem Ambrosius ex cœtu Christianorum exclusit, & Theodosi Episcopo paruit. Nec ullius, quod sciam Episcopi factum antiquitas maioribus est laudibus prosecuta: nec ullius imperatoris modestia magis est commendata. Ad rem autem quantum interest, an extra ciuitatem Christianam pellaris, an igni & aqua tibi interdicatur? magistratibus enim omnibus, aduersus eos, qui facere imperata recusant, hoc gravissimum est decretum: & illud Ecclesiasticorum. Utriusque autem imperij spreti pena mors est: sed alter corporis, alter totius hominis interitum denuntiat. Igitur Ecclesia, (quæ multo leuiora crimina morte punienda censet) quem viuum ex cœtu bonorum expellit, mortuum in cœtum cacodæmonum relegat, non cum morte dignum existimabit? Pro æquitate

tate causæ satis multa mihi dixisse videor: quæ si extorū quibusdam minus placeant, considerent rogo quam iniquè nobiscum agant. Nam cum permultæ per Europam sint nationes & magnæ, & opulentæ: suæq; cuique leges, arroganter faciunt, qui formulam regnadi, quam ipsi habent omnibus præscribunt. Helvetij temp. habent: Germania nomine imperij, regno legitimo vtitur, ciuitates (vt audio) nonnullæ per Germaniam optimatibus parent, Veneti Dominatum ex his omnibus habent temperatum. Moscouia tyrânide gaudet: Nos regnum exiguum quidem, sed iam bis mille annos ab exterarum gentium imperio liberum tenemus. Reges legitimos ab initio creauimus, leges & nobis & illis æquas imposuimus: vtiles fuisse tēporis diuturnitas commonstrat. Earum enim obseruatione magis quam armis adhuc hoc regnum stetit. Quæ tandem iniquitas est hæc, velle vt leges, quarum vtilitatem tot seculis experti sumus, aut abrogemus, aut negligamus? aut quæ est ista impudentia? vt qui suum imperium tueri vix possunt, alieni regni statum, & ordinem labefactare conentur? Quid quod nostra instituta non modo nobis, sed vicinis etiam sunt vtilia? Quid enim ad pacem cum finitimis retinēdam vtilius esse potest, quam tegum moderatio? ex eorum enim immoderata libidine iniusta bella temere plerunque suscipiuntur, scelerate geruntur, turpiter deponuntur. Quid porro inutilius vlli ciuitati, quam malæ apud finitimos leges, quarū sæpe contagio serpere latius solent? Aut cur nobis vnis molesti sunt? cum tot circum circa nationes alijs atque alijs legibus & institutis vtran- tur: penitus eisdem nullæ? aut cur nunc demum molesti sunt? cum noui nihil statuamus, sed in veteri iure perseue-

petscueremus? cum nec soli, nec primi, nec nunc primū
hīs institutis vtamur? At non placent quibusdam no-
stræ leges, fortasse nec suæ. Non inquirimus curiosè in
aliorum instituta. Nostra nobis relinquant tot anno-
rum experimento perspecta. Num eorum concilia tur-
bamus? aut qua tandem in re illis molesti sumus? At
seditiosi estis, aiunt. Possem libere respondere: quid ad
illos? nostro periculo, nostro damno tumultuamur.
Possem enumerare seditiones non paucas & ciuitati-
bus & regnis non inutiles. Non utar illa defensione.
Nego vllam gentem minus esse seditionis. Nego vil-
lam vñquam in seditionibus fuisse moderatiorem. In-
ciderunt multæ contentiones de legibus, de iure im-
perij, de regni administratione, sed semper summa re-
sum salua: nec certatum est ut apud plerosque popu-
los cum plebis pernicie neque principū odio, sed amo-
re patrio, studio legum tuendarum. Quoties nostra
memoria steterunt in procinctu magnæ ex aduerso a-
cies? quoties non modo sine vulnere, sed sine noxa, si-
ne conuictio discessum est? quoties similitates priuatas
publica sedauit vtilitas? quoties intestina odia de ho-
stium aduentu rumor extinxit? nec in seditionibus ta-
men magis modesti, quam fortunati fuimus: cū sem-
per fere quæ pars erat iustior eadem fuerit felicior: &
velut ciuilia moderate exercuimus odia, ita vtiliter
consensimus in concordiam. Hæc in præsentia occur-
sunt, quæ sermones maleuolorum compescere, perti-
naciōres refellere, & quioribus satisfacere posse vide-
rentur. Quo autem iure apud alios regnetur, non pu-
gaui multum nostra interesse. Nostrum morem pau-
cis recensui sed pluribus quam institueram tamen, aue
quam res expetebat: quia tibi vni hunc laborem sus-

expi: qui si abs te comprobetur satis habeo.
M. Mihi quidem quod ad me attinet, abunde satisse
 cisti: quod si ego item alijs satisfacere potero,
 magnum ex hoc sermone fructum,
 capisse, & molestia maxima
 leuatum esse me ex-
 istimabo.

qFINIS.

REX STOICVS.

ex Seneca.

RE G E M non faciunt opes:
 Non vestis tyriæ color:
 Non frontis nota regiæ:
 Non auro nitida trabes.
 Rex est qui posuit metus:
 Et diri mala pectoris:
 Quem non ambitio impotens,
 Et nunquam stabilis fauor
 Vulgi præcipitis mouet.
 Non quicquid fodit occidens:
 Aut vnda Tagus aurea
 Claro deuehit alueo;
 Non quicquid lybicis terit
 Feruens area messibus.
 Quem non concutiet cadens
 Obliqui via fulminis,
 Non Eurus rapiens mare:
 Aut seuo rapidus freto
 Ventosi tumor Adriæ.
 Quem non lancea militis,
 Non strictus domuit calibis.
 Qui tuto positus loco
 Intra se videt omnia.

Occur-

Occurritque suo libens
 Fato: nec queritur mori.
 Reges conueniant licet,
 Qui sparsos agitant dachas,
 Qui rubri vada littoris,
 Et gemmis mare lucidum
 Late sanguineum tenent:
 Aut qui Caspia fortibus
 Recludunt iuga Sarmatis,
 Certe Danubium licet
 Audet qui pedes ingredi,
 Et quounque loco iacent
 Seres vellere nobiles
 Mens regnum bona possidet.
 Nil vllis opus est equis:
 Nil armis: & inertibus
 Telis quæ procul ingerit
 Parthus cum simulat fugas:
 Admotis nihil est opus
 Vrbes sternere machinis
 Longe saxa rotantibus.
 Rex est qui metuit nihil:
 Hoc regnum sibi quisque dat.

qFINIS.

Errata inter excudendum comissa.

PAGINA 5. linea 8. addiexrunt: lege, addixerunt.

Pag. eadem linea 11. inimiciarum: lege, inimicitiarum.

Pag. eadē linea 28. His: lege, Hij. Pag. 8. lin. 7 libens: lege libens.

Pag. 9. lin. 2. vmbtosæ: lege, vmbrofa. Pag. 11. lin. 9. leges: lege, legis.

Pag. 12. lin. 12. ea: lege, eas. Pag. 15. lin. 4. modetatio: lege, moderatio.

Pag. 18. linea 11. ration: lege, ratione.

Pag. eadem linea 16. digesserint: lege, digesserunt.

Pag. 31. linea 21. quam: lege, quem.

Pag. 35. linea 22. restitutam: lege, restituamus.

Pag. eadem linea 30. tefbiam: lege, lesbiam.

Pag. 39. lin. 16. eam: lege, id. Pag. 44. lin. 22. volent: lege, valent.

Pag. 60. linea 1. leuamus: lege, leniamus.

Pag. 76. lin. 25. substractæ: lege, substratæ. Ibidem, vnim: lege, onus.

Pag. 82. linea 5. Ita: lege, Ista.

FINIS.

